

ספר

עֵץ הַיָּיָם

לר' אהרן האחרון בן אליהו

- מתי שכל ובינה מאמינים
- ובלתי גוף ולא כח בנושא
- וספוריו במדע לא במשמע
- והם יכול וחכם הי ונמצא
- וגם כן באמת משיג לכל יש
- וחוש חסרו לכל נוצר ונברא
- ותירתו במאמר הנביאים
- חננה משמי קדשו בחסרו
- והשכר והעונש להישיר
- ראו ספר כליל יופי ודרשו
- אשר כלל יסודות האמונה
- ותזכו להזות נועם ה'
- ועץ היים מהיה הנפשים
- מציאות אל ויחודו מבינים :
- ידעתם את כבוד שוכן מעונים :
- הבינותם במופתים נאמנים :
- לעצמו הם בלי נוסעים וחונים :
- בהכמתו אדני האדנים :
- יאזרהו בסוביו הצפונים :
- להבין סוד ותוך סתרי עננים :
- לזרע יעקב שומר אמונים :
- דרכיו להיות המה נכונים :
- במחברתו חכמים גם נבונים :
- כדיעה היא יקרה מפנינים :
- בעדן נן אלהים הוא לפנינים :
- קראתיהו בשם נוצר אמונים :

שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא

אמר אהרן בן אליהו לפי שהתענוג רב בשכל האדם במצוה האמת • יהא יתרון התענוג כפי מעלת המבוקש אל האמת • ויען שזה העולם אשר אנחנו מרגישים • בבחינת עצמו לפי עיוננו אנחנו הוקרים ודורשים • וידענו כי מציאותו • מאין לפי בחינת איכותו וכמותו • וכי עצמו אינו מספיק בקיומו • אבל צריך לדבר חצוני מעצמו • אשר מאין המציאו • ואל יש הביאו • משלימו בצורתו • ומקיימו במציאותו • צריכים אנחנו לדעת אותו הדבר להאמין במציאותו ובשלמותו • לשלול ממנו כלל ההסרונים • במופתים נאמנים • ולחייב לו האמתיות • לפארו בכל עניני השלמות • שהוא שלם בחכלית השלמות העליונה • כי כן יתחייב בחקירה נאמנה • הוא האל יתעלה לברו • ואין

צור בלעדו • אשר המציא זאת המציאות במערכת סדורה • עולם העליון
והאמצעי והשפל בראשית ברא • ובהכמתו הגדולה • בגדול החל ובקטן
כלה • ונתן לכל דבר חלקו • הראוי לו לפי חוקו • יתעלה וישתבח השם
רוח אדם בקרבו • ודעת ותבונה בלבו • ובאמת שהשם יתעלה ראש הנמצאים •
והאדם סוף הנבראים • והאדם משכן ית' בעולם השפל • סביבו חשך ענן
וערפל • ומקום השכינה בשכלו • אשר נתן לו • מכלל ב"ח • אשר מתחת
השמים • אשר מחוזה שדי יחזה • וצריך לדעת מה זה ועל מה זה • נתחבר גמר
ההמר עם נפש העולה למעלה • השפל להגביה והגבוה להשפילה • הפליא
עצה הגדיל תושיה • ויהי האדם לנפש חיה • עד עלותו במחשבה להסיר
מסוה מעל רעיונים • להכין סוד וחוק סתרי עננים • לקרבה א' הערפל
אשר שם האלהים • כי שם נגלו אליו האלהים • לחזות בנועם ה' לאור
באור החיים • להיות דעת אלהים בארץ יה בארץ החיים • ואז יאמין וידע
כי יש אלהים • וכי ה' הוא האלהים • וזאת תורת האדם המעלה • ואדם
ביקר ולא הבין בנפשו הסכלה • ויגרשוהו ה' אלהים מגן ערן לעבוד אדמה •
אשר לוקח משם כי נמשל כבהמה • עד שורח אב וראש המאמינים
אברהם אבינו ע"ה • והבין מציאותו ית' אחרי חקירה עיונית ויקרא בשם
ה' אל עולם • ונמשכה זאת האמונה לבניו אחריו כאמרו כי ידעתיו למען
אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' • עד שבא אב וראש
הנביאים משה רבנו ע"ה וחוק זאת האמונה • בנתינת התורה הנאמנה •
והגבילם מתכלית הגמול והעונש כאשר הוא סוף כל האדם • ויעדם בגמול
טוב ורע על צד המופת כי ישראל הוא המכון בעולם השפל והם הנבראים
לכבודו כאשר כתו' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו' וישראל הם
הנקראים בשמו כאשר אמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך
ויראו ממך • ונאמר קראתי בשמך לי אתה ישראל אשר בך אתפאר • והם
סגולתו ועמו • ועל כן עתיד לגאלם גאולה עולמית לכבוד שמו • וכבר
ביאר המכון בצאת ישראל מקו היושר באמרו • והעולה על רוחכם היה לא
תהיה אשר אתם אומרים נהיה בגוים כמשפחות הארצות • שישאל וכו'
בזאת המעלה מזכות אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים • ועל כן
צריכים אנחנו להרמות אליו באמונתו ולחקור ולדעת נפש היודעת מציאותו
ית' בעיון השכל כי כל זה אינו תלוי רק בהשגת השכל כי בזאת יתהלל
המתהלל כאשר אמר הנביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע
אותי • ואמר משה וידעת היום והשבות א' לכבך • ואמר דוד לשלמה
בנו דע את אלהי אביך • ואמנם הכלית הידיעה בו ית' בהשיגנו אתו
כלי ראשית ותכלית מחויב המציאות לעצמו שהוא רחוק מן הגשמיות
וממשיגי הגשמות ושהוא אחד ומחויב בספורי הנפש שבהם נקנית מציאותו
ית' והם עצם אחד פשוט כלי הרכבה כלל כלל • וכי כל זה הנמצא
תלוי בכחו ית' בחוט חסדו המתוח משער טובו הפתוח בין נמצאי מעלה
ובין נמצאי מטה וקיום ההשגחה ואמתת הנבואה וסוד נתינת התורה •

ואין ספק שבאלו הדעות היתה מתפארת אמתתנו מפני שהם תכלית החכמה שהיא תועלת האדם שבה יהיה מהקרוב האדם אל השם ובואת ההשגה מרמזו רק עם חכם ונכון • אמנם כשנטו ישראל מאמונת השם אמר עליהם הכתו' ואברהם חכמת חכמיו שהיא תועלת וכינת נבוניו תסתתר • והעירם זה הנביא עצמו למקום השקפת עיון באמרו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וגו' מפני שבאותו דור הוא דור ישעיה היו מאמינים למציאות אלוה אמנם היתה אמונתם אחרי החקירה • וכשבא דור ירמיה ובפרו בעקר ולא היו מאמינים למציאות אלוה כנזכר כחשו בה' ויאמרו לא הוא • העירם לבקשת הראיות כאמרו עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות עולם • ואם אין אשר היו בזמן המלכות והיו ביניהם נביאים וסנהדרין הגדול עומד אירע לה סכך כל שכן אמתנו שיצאנו בגלות מצד זה העון שנשארו רקים ופוחזים מכל חכמה כשנוספו הצרות עלינו בין האמות ונחתם חזון ונביא וכת' גם נביאיה לא מצאו חזון מה' וכת' נדמו עמי מבלי הדעת' ונתקיים עלינו מאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת • ואחרי כל זאת הבטיחנו גם כן בדיעתו ית' כנרמזו והפיצותי אותך בגוים ווריתוך בארצות והתמותי טמאתך ממך ונחלת בך לעיני גוים רבים וידעת כי אני ה' • שאחרי כל אלה הפגעים הבטיחנו בדיעתו לשם יתעלה באמרו וידעת את ה' • וכיד אלהינו הטובה עלינו העיר את רוח משכילי גלותינו ככתוב ומשכילי עם יבינו והאירו עיני שכלינו על יחודו איש איש כפי מעלת שכלו:

פרק ראשון יען שהתכלית המבקשת אחת והיא מציאות האל ית' ודרכי המופתים המראים למציאותו ית' חלוקים בין חכמי ישראל ראיתי להעריך מה היה הענין אשר הביא אל חלוק הדעות בדרכי המופתים • וזהו כשגלו ישראל בארץ לא להם מצד עונותיהם וגברו עליהם הצרות • נתקיימו עליהם היעודים הרעים כמו שאמר ואברהם חכמת חכמיו וכינת נבוניו תסתתר • נדמו עמי מבלי הדעת וגו' • והנה מדרך פשעם לקו ואין לחמוה בזה איך נעדרו אלו הענינים מבינינו שאם בענינים שהיו תמידיים בינינו נפלה בהם החלוקה ולא ידענו אותם על בורים כל שכן בעניני השכל אשר לא ידעם אלא אחד מני אלף וכשגבר עלינו חסרו שלשם ית' לתת לנו מחיה מעט בעבודותינו כאשר הבטיחנו על ידי איש זך החמר באמרו ואף גם זאת כהיותם בארץ אויביהם העיר קצת דעות זכי הנשמות אשר נגע האלהים בלכם לבקש האמת וחס השרידים אשר ה' קורא היו עיני השכל למצוא האמת • ויש לך לדעת כי אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים כשהשקיף שכלו לדעת מציאות האל ית' והבין דרכי המופת שמהם תודע מציאות האלוה למד לנו דרכי המופת שמהם קנה מציאות האלוה ככתו' כי ידעתיו למען אשר יצוה את

ואין ספק שבאלו הדעות היתה מתפארת אמתתנו מפני שהם תכלית החכמה שהיא תועלת האדם שבה יהיה מתקרב האדם אל השם ובואת ההשגה מרמזו רק עם חכם ונכון • אמנם כשנטו ישראל מאמונת השם אמר עליהם הכתו' ואברהם חכמת חכמיו שהיא תועלת וכינת נבוניו תסתתר • והעירם זה הנביא עצמו למקום השקפת עיון באמרו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וגו' מפני שבאותו דור הוא דור ישעיה היו מאמינים למציאות אלוה אמנם היתה אמונתם אחרי החקירה • וכשבא דור ירמיה ובפרו בעקר ולא היו מאמינים למציאות אלוה כנזכר כחשו בה' ויאמרו לא הוא • העירם לבקשת הראיות כאמרו עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות עולם • ואם אין אשר היו בזמן המלכות והיו ביניהם נביאים וסנהדרין הגדול עומד אירע לה סכך כל שכן אמתנו שיצאנו בגלות מצד זה העון שנשארו רקים ופוחזים מכל חכמה כשנוספו הצרות עלינו בין האמות ונחתם חזון ונביא וכת' גם נביאיה לא מצאו חזון מה' וכת' נדמו עמי מבלי הדעת' ונתקיים עלינו מאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת • ואחרי כל זאת הבטיחנו גם כן בדיעתו ית' כנרמזו והפיצותי אותך בגוים ווריתוך בארצות והתמותי טמאתך ממך ונחלת בך לעיני גוים רבים וידעת כי אני ה' • שאחרי כל אלה הפגעים הבטיחנו בדיעתו לשם יתעלה באמרו וידעת את ה' • וכיד אלהינו הטובה עלינו העיר את רוח משכילי גלותינו ככתוב ומשכילי עם יבינו והאירו עיני שכלינו על יחודו איש איש כפי מעלת שכלו:

פרק ראשון יען שהתכלית המבקשת אחת והיא מציאות האל ית' ודרכי המופתים המראים למציאותו ית' חלוקים בין חכמי ישראל ראיתי להעריך מה היה הענין אשר הביא אל חלוק הדעות בדרכי המופתים • וזהו כשגלו ישראל בארץ לא להם מצד עונותיהם וגברו עליהם הצרות • נתקיימו עליהם היעודים הרעים כמו שאמר ואברהם חכמיו וכינת נבוניו תסתתר • נדמו עמי מבלי הדעת וגו' • והנה מדרך פשעם לקו ואין לחמוה בזה איך נעדרו אלו הענינים מבינינו שאם בענינים שהיו תמידיים בינינו נפלה בהם החלוקה ולא ידענו אותם על בורים כל שכן בעניני השכל אשר לא ידעם אלא אחד מני אלף וכשגבר עלינו חסרו שלשם ית' לתת לנו מחיה מעט בעבודותינו כאשר הבטיחנו על ידי איש זך החמר באמרו ואף גם זאת כהיותם בארץ אויביהם העיר קצת דעות זכי הנשמות אשר נגע האלהים בלכם לבקש האמת וחס השרידים אשר ה' קורא היו עיני השכל למצוא האמת • ויש לך לדעת כי אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים כשהשקיף שכלו לדעת מציאות האל ית' והבין דרכי המופת שמהם תודע מציאות האלוה למד לנו דרכי המופת שמהם קנה מציאות האלוה ככתו' כי ידעתיו למען אשר יצוה את

בנינו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' והיינו מסתפקים בהם עד בא זמן התורה וכשבאה התורה דעות תורה כללו יפים ונתחברו דעות התורה עם דעות האמונה והיו לאחדים בדינו • וכבר ידעת שאומות העולם היו שונאים את ישראל ומקנאים בהם מצד יתרון המעלה שיש להם שהם סגולת השם ושיש להם אמונות אמתיות ומצד קנאתם ושנאתם חתר שכלם לבטל דעות האמתיות ולהאמין הפכם ולא הם הפלוסופיים קדמוני היוונים ואלו הם הנקראים שונאים ואויבים ומדברים עתק ככתו' הלא משנאיך ה' אשנא וגו' הכלית שנאה שנאתים וגו' יביעו ידברו עתק וגו' כאלו הפסוקים וכיוצא בהם רבו למעלה • אמנם בזמן בית שני כששלטה יד היוונים על ישראל וראו דה ישראל ודעותיהם בהתערבם עמהם נוטות אל האמת מצד קנאתם ושנאתם שלא יסכימו לאמונת ישראל כשקם ישוע בן מרים ונהן להם תורה שקרית מוד נטו וקבלו ממנו • וכבר ידעת כי כל מאמין תורה יש לו לבטל דעות הפלוסופים ולהאמין הפכם בדעות שחתאמת בהם התורה ומצד התערבם עם ישראל למדו דרכי המופת ועל כמו זה אמר הנביא נחנו מתמדיהם באוכל • אע"פ סכלו בעצם האלהות לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם • ולפי אמונת התורה שקבלו לפי דרכי המופת שלמדו מישראל חלקו אותם המתנצרים לפי דעות הפלוסופים ובטלו עד שבאה ג"כ אומת ישמעאל וזרכו גם הם שכול היוונים המתנצרים שהם האמינו בתורה שמסר להם והסכימו בתורות שחתאמת התורה בהם והעתיקום מן היוונים הם כת מעתולה וכת אשעריה אע"פ שכת אשעריה נחלקה בדעות זרות כמו שיתבאר • סוף דבר שתי האמות האמינו באמונות כתורות שלהם שחתאמת בהם תורה ועל המופתים שיצדקו אותן האמונות ולא למדו אותם כי אם מישראל • אחרי כל זאת כשגלו ישראל בארץ לא להם בין הגוים ההם והיו עיני השכל מגששות למצוא האמת בשנהלקו ישראל לשתי כתות קראים ורבנים חכמי הקראים וקצת מחכמי הרבנים נמשכו אחרי דעות מעותלה כשראו עניניהם מפסימים ליסודות התורה וכי אותם הדעות היו מחכמת ישראל כמו שכארנו • אמנם דעות הפלוסופים בעבור היותם עמדים כנגד יסודי התורה ומבטלים אותם הסכו בניהם ולא קבלו מהם לא מה שנראה להם כפי ההודמן אלא מה שנראה להם אחרי עיון שכלם • אמנם חכמי הרבנים מהם נטו אחרי דעות הפלוסופים עם היותם מאמינים בתורה וסכלו טורח כל הרחקה שיש בדעות הפלוסופים כנגד יסודי התורה וזה מה שאי אפשר שאם הפלוסופות היתה עקר היוונים וכשגברה דעה הנצרית מצד שמירת דעות תורות בטלו דעות הפלוסופים ושכנו אל דעות אחרות מסכימות לאמונת התורה כל שכן אנחנו מאמיני התורה שהיא תורת משה איך אפשר שנמשך אחרי דעות הפלוסופים המבטלות יסודות התורה • ואין ראוי לו לאדם שיונה לנו בזה המאמר באמרנו שיסודי התורה יהיו כמישירים לנו לאחת מן הדעות עד שיהיה

העקר פרח וכי האמת עוזרת ואינה נעזרת והאמת תעיד על עצמה כי תהיה התשובה לא אמרנו זה ולא עלה במחשבתנו • רק מצד הרגל קצת בני אדם דעתם כאותם שספרנו בדעות הפלוסופים מצד ההרגל והלמוד יוצאים לידי מינות לא שהאמת אתם רק כמו שנאמר על צד מליצת השיר נפת תטפנה שפתי זרה בחלק שפתיה תדיחני • ואחריתה מרה כלענה • בעמקי שאול קרואיה • ואני יען ראותי חכמי שתי הכתורה נחלקות בדעות וקצת מהמתפארים בדעות זרות שעליהם אמר הכתוב ובילדי נכרים יספיקו • מתלוננים על חכמינו עה בדעות האמתיות ומרחיבים לשונם עליהם באחי אני לבאר המכון אל האמת ולבאר כפירה היוצאת מהנמשכים אחרי דעות הפלוסופים ותקפוץ פיה עולה • ושתי סבות העירוני אל כונת זה המאמר • האחת כדי להתקיים למודי בידי שכבר ידעת אל יתרון חוקת הלמוד בדרך זו אלך • והשנית שיש גם מחכמינו נוטים בדעות שאין הדעת סובלת אותם אך לא כלל חכמינו ועל כן מלאני לבי לקרבה אל זאת המלאכה לבאר המכון אל האמת כפי כתי כי היה דבר ה' כאש עצור בעצמותי ונלאתי כלכל ולא אוכל • ודעות האמונה עם דעות התורה אכלול והיו לאחדים בדרך • ואני לא אחוש ממי שתהגבר יד האותו על שכלו שיונה לי בזה כי לאמונת השם נהכונתי לבאר מה שתשיג ידי • ואלהי ישעי יהיה עמדי • ומפני הפלאת הענין וטורח הגלות שיש עלינו אפשר שיעלם ממני ענין ואל ידיני המביט לספר הזה לכף חובה מפני אותה ההעלמה • ואותה השגה אני בוטח בצורי שאם תהיה בענפים לא תהיה בעקרי האמונה • ומהנה אחל • ואל השם אקוה ואוחיל •

פרק שני ידוע שפועל השכל הוא להבדיל האמת מן השקר ולקרב האמת ולהרחיק השקר • וידוע האמת והשקר בכל ענין שתבקש אמתהו או שקרותו יצאו לחמשה חלקים שהם ממלאכת ההגיון • ואלו הם מה שיהיה כלו אמת או כלו שקר • או שיהיה רבו אמת או רבו שקר • או שיהיה שוה האמת והשקר • אמנם השנים החלקים החלק שרבו שקר או שכלו שקר אין לנו לעיין בהם • ונשארו שלשה חלקים והם מעלות האמת • המעלה הראשונה שיהיה כלו אמת • המעלה השנית שרבו אמת • והמעלה השלישית שהאמת והשקר בו בשוה • ובהם תהיה הדרישה • ואלו השלש מעלות יקנם השכל מארבע בחינות • והם המושכלות • והמורגשות • והמפורסמות • והמקבלות • והנה הדבר שיהיה מושכל או מורגש יהיה במעלה הראשונה מן האמת החלק שכלו אמת • ואמנם הדבר שיהיה מפורסם יהיה מן המעלה השנית החלק שרבו אמת • והדבר שיהיה ממקבל יהיה במעלה השלישית החלק שהאמת והשקר בו בשוה • והנה המושכלות הראשונות כהשיגנו שהכל גדול מן החלק ויש מושכל שלישי ואין באורם בזה המקום • והמורגש כהשיגנו שוה לבן וזה

שחור • והמפורסמות בהשיגנו שהגנבה רעה וכבוד הורים טוב • והמקבל
 מה שיקבל מאיש רצוי או מעדה רצויה יאמר שזה אמת • ואמנם
 המושכל והמורגש לא תבוא בהם החלוקה על כן הם כמעלה הראשונה
 מן האמת • והמפורסם תבוא בו החלוקה כי יהיה המפורסם אצל אומה
 אחת מה שאינו מפורסם אצל אומה אחרת כי הוכן המפורסם הוא הסכמה
 לתקון הנהגה המדינית על כן הוא כמעלה השנית מן האמת • והמקבל
 תבוא בו החלוקה יותר מן המפורסם על כן הוא כמעלה השלישית מן
 האמת • ועקר הדברים הנודעים השלשה חלקים ר"ל המושכל המורגש
 והמפורסם והמקובל מלל שלשתם • אמנם במה שתהיה הקבלה כל כך
 חזקה באחד מאלו השלשה חלקים היא כמוהם • אבל הקבלה שתסכול
 החלוקה אותה יחדנו במעלה השלישית • ויש מקבל שאינו נודע רק מצד
 הקבלה לכך והיא ההנהגה התורנית שלא יסכים השכל בה אע"פ שהיא
 לתועלת הנפש רק מצד הקבלה • וידוע שמציאות השם ית' לא תודע מצד
 ההרגש מפני שאין השם ית' דבר שישגיגוהו הרגשים • וגם כן לא יודע
 מצד הפרסום • כי אין מציאותו נמשכת על צד ההסכמה בתקון ההנהגה
 המדינית ואיך תהיה מציאותו נמשכת אחרי הפרסום ואיכות המפורסם
 טוב ורע ומציאות השם הבוקש בבחינת אמת ושקר שהם איכות המורגש
 והמושכל • הנה עלה בידנו שמציאות השם ית' מחלק המושכלות • וכבר
 נתבאר שהמקבל כולל המושכל על כן אפשר שמציאות השם שהיא מושכלת
 אפשר שתהיה גם כן מקבלת • אמנם אנחנו בארנו ערך הדבר בהיותו
 מושכל שהוא כמעלה הראשונה מן האמת והיותו מקבל כמעלה השלישית
 מן האמת • וצריך האדם להיות חזק הדעת במציאות השם רחוק מן
 ההטעה על כן אי אפשר לדעת מציאות השם רק מדרך השכל • ומציאות
 השם לא תודע מפני מאמר הנביא מחלק המקבל לכך ופחות ממנו שמאמר
 השם לא יתאמת רק אחר מציאות השם ואיך יהיה העקר פרח :

פרק שלישי המעיינים נחלקו כמופתיהם בידיעתו ית' היותו נמצא מחויב

המציאות לעצמו ושאינו גשם ולא כח בגשם ושהוא אחר •
 מהם קימו המופת מצד חרוש העולם בכללו מאפס הגמור • ומהם בנו
 המופת בידיעתו ית' לפי אמונת קדמות העולם • ומהם בנו המופת לידיעתו
 ית' מצד השגות העולם וגם אלו יש להם התלות על צד החרוש מבלי
 לעיין בקדמות העולם או חרושו כמו שיחבאר • וקודם שנביא המופתים
 שקימה כל אחת מאלו השלש דעות למציאות האל ית' וההכרעה על
 אמונת קדמות העולם ולקיים המופת בחרוש העולם נראה היאך מצירים
 מציאות העולם לפי כל אחת מן הדעות • ונאמר אמנם מה שאנחנו מרגישים
 במציאות העולם הם הגשמים ומקרים חונים עליהם • ואולם חוקרי הדברים
 למדונו שיש ענינים שלא ישיגם ההרגש ואמתו מציאותם וכל זה לא
 יבחן רק בידיעת השכל כי השכל יבדל מן ההרגש בשני ענינים • האחד

שהשכל יביט בכללים וההרגש יביט בפרטים והשני כי השכל יביט כמה
שיש בשכל מבפנים • וההרגש יביט כמה שיש מבחוץ • ובצורת המציאות
אמתו מציאות ענינים שלא ישיגם ההרגש לפי חלוק דעותיהם לפי אמונת
הקדמות ולפי אמונת החדוש • וצריך להבין בחלוק דעותיהם באיכות
המציאות אם שהמציאות הורית לכל אחת משתי כתות החוקרים לאחת
מן הדעות אע"פ שכל כת נחלקת לחלקים • או מפני האמינה לאמונת
הקדמות או אמונת החדוש לפי מופת שנולד לו הכרח לצייר המציאות
לאחת מן הדעות • וצריך גם כן להבין כי הדעת ההיא באיכות המציאות
שהיא נמשכת לו לאחת משתי האמונות אפשרית או מחויבת • והדעת
האחרת באיכות המציאות בבחינת אותה האמונה אפשרית או נמנעת
זה צריך שידקדק היטב בעיון זך ונקי והחלוקה היא בין הפלוסופים ובין
חכמי המקרא • אומרים הפלוסופים שכל גוף הוא מורכב מחמר וצורה
והמופת בזה מפני השנויים הבאים לחמר מצד המקרים כי לא נשיג בחמר
רק המקרים אבל הצורה היא אינה מושגת בחוש • ואולם מפני ראותם המקרים
לשלש מעלות • יש מקרים שכוללים כל החמרים ואין חומר נעדר מאותם
המקרים • ויש מקרים חלוקים לחמרים • ויש מקרים נמצאים לחמר בעת
אחת ובעת אחרת אינם נמצאים מכאן הבינו למציאות הצורה • ואמנם
המקרים הנמצאים בגופים בעת זולת עת כגון החי בערך אל הצומח אשר
נמשכו אליו מקרים שאינם לו בהיותו זולתי חי ואי אפשר מהיות לו דבר
קיים הוא הצורה אשר מסבחה נמשכו אל אותו החמר אותם המקרים והיא
הצורה העצמיית לו • ואם אין הדבר כן למה נמצאו בעת זולת עת הוא הדין
לצומח בערך אל הרומם בעוד שאותו הכח קיים נמשכים לו המקרים והיא
הצורה העצמית • ואלו לא היה מפני צורה עצמיית אלא מאשר הוא חומר
לא היה ראוי שיתיחד חמר בצורה מיוחדת זולתי חמר אחר • וכן נמי
היסודות שהם חלוקים במקריהם אלו לא היתה להם התחלה טבעית המים
שהם מתחממים אלו לא היתה להם התחלה מושכת אותם לטבעם הראשון
והיא הצורה לא היו שבים לטבעם הראשון • ומכאן הבינו כי הצורה היא
המאספת הנפרדים ומקבצת אותם • ומה שלא ימצא חמר בלי שיעור זהו
מקרהו הכולל • וכל שיעור יקבל חלוק ואפילו ללא תכלית • ואולם החלוק
לא יקבלנו אלא מאשר הוא חמר והחבור יקבלנו מצד הצורה מפני שהפרוד
והחבור שני נגדיים ואיך אפשר היות נושא אחד לשני נגדיים אלא שהפרוד
יהיה מצד החמר והחבור יהיה מצד הצורה מכלל שכל גוף הוא מורכב
מחמר וצורה • ואין במציאות חמר בלי צורה כי החמר אם יחלק חלוק מה
שלא יוכל להחלק יותר בפועל אלא יהיה הוא המעט שבחלקים והוא יקרא
מתנועע ראשון אשר בו קיום הצורה ואי אפשר שלא יקבל החלוק בכח •
המופת מפני שכל מהנועע יש לו קדימה ואחור ובהכרח יקבל החלוק •
ומופת אחר שאם נאמר כי הגוף יורכב מחלקים שלא יקבלו החלוקה בכח
הנה אם יהיו שלשה דקים בסדר ויחלק באמצע על כל פנים נאמר שהחלק

האמצעי יחלק או לא יחלק אם נאמר יחלק בשוה הנה יחלק הדק האמצעי
 ואם נאמר לא יחלק האמצעי הנה לא יחלק בשוה וזה אי אפשר • הן
 נמצא אחר שקבל החלוק בכח הוא מורכב מחמר וצורה כי מאחר שיקבל
 החלוק מכלל יש לו חבור והחבור בכח הצורה על כן קיים המופת שכל גוף
 מורכב מחמר וצורה ולא אמר גוף וצורה מפני שחלקי הגוף חמר וצורה
 והחמר לא יורה על החבור רק הצורה ושם גוף יורה על הרחקים השלשה •
 וכן אמר הפלוסוף שהדברים הטבעיים התחלתם הם והיא דבר עצמי מקיים
 אותו הדבר הטבעי ואולם אותו הדבר תלוייה מציאותו בשכל בכח המופת •
 ומפני היותו נעלם מן ההרגש ויש מן החוקרים אשר לא הצמינו במציאותו
 כמו שיתבאר יש לעיין במציאות הדברים מהיסוד הפשוט עד ההרכבה
 האחרונה אשר אין הרכבה למעלה ממנה היא מציאות האדם אשר מציאות
 צורתו המקימת עצמו יותר גלוייה • והמופת כי האדם הוא הרכבה אחרונה
 כי טבע כל נמצא בעולם השפל הוא נמצא באדם מפני שחלקי מציאות
 העולם השפל הם היסודות הד' והדומם שהורכב מהם מעלה שניה
 שיש בו ארבע יסודות • והצומח מעלה שלישית שיש בו היסודות והדומם •
 והחי מעלה רביעית שיש בו היסודות והדומם והצומח • והמדבר מעלה
 חמישית שיש בו הטבעים הד' והערוכ והצומח והחי ונוסף בו כח המדבר
 ואין למעלה ממנו הרכבה אחרת • ולא השכילו מציאות אלה העצמים אלו
 מפני ידיעת הכחות הבאות מהם משונות זו מזו • ואולם פעלות נפש המשכלת
 שבגוף האדם שהוא סוף ההויות יותר מאמתות ומקימות מציאות עצם אשר
 מכחו באות אותן הכחות עד שמפעולתה הבינו מציאותה היותה עצם נכדל
 מן האדם אחרי מותו קיים בעצמו כמו שיתבאר במקומו בקיום הנפש • ואחרי
 שהבינו שאין לו הכחות מקרים חונים בגוף התחלה ראשונית לא מפני עצם
 שהוא התחלה לאלו הכחות • הוא הדין לכל נמצא טבעי שאין הכח ההוא
 נוסף על הגוף רק מכח העצם ההוא והעצם ההוא ג"כ אינו מקרה הקש מנפש
 האדם שהיא אינה מקרה אחרי שהוא עצם נכדל לעצמו מן הגוף שהמקרה
 אין לו קיום בעצמו בלתי הגוף • וחכמי ההגיון הכדילו בין הדבר העצמי
 ובין המקריי לשלשה דרכים • האחד שאי אפשר הנושא הדבר העצמי
 מבלתי הבנת הדבר העצמי תחלה כגון שלא תוכל להבין מה הוא האדם אם
 לא תבין תחלה הדבר שנתעצם בו ונכדל מזולתו והוא הכח הדברי • ואולם
 המקרי אינו מודיע עצם הנושא עד שצריך שתקדם ידיעתו • והשני שהענין
 העצמי יש לו קדימה טבעית מן הנושא מה שלא כן במקרה שהעצם הוא
 כללי מושג בשכל שאי אפשר מבלי היות החי נמצא תחלה ובכן יהיה האדם
 נמצא • וכן המספר לארבעה שהוא עצמי להם • ולא כן הצחוק לאדם כי
 אי אפשר מבלי שיקדים מציאות האדם ובכן יתאמת השחוק • כי היות האדם
 צוחק בטבע הוא חוארו המקרי והוא סגולתו ועל כן מתהפך בשווי • והשלישי
 לא תבקש לו סבה על דרך משל לא תאמר למה האדם חי מדבר או למה
 הארבעה מספר והלובן מראה • אכן המקרה תבקש לו עלה לומר למה זרה

הבגד לבן או למה הוא אדום • והבדל אחר כי כהווי הצורה ישתנה הנושא מטבעו אמור שהלחם יהיה דם אכן בתלול המקרה בהיות הבגד לבן עוד הוא כגד • ואמנם ידענו כי האדם הויה אחרונה והרכבה אחרונה וכין מהויה הראשונה עד הויה אחרונה יש אמצעיים פשוטים ומורכבים בערך עד עלות הויה ראשונה שאין הויה קודמת לה ועליה נאמר החמר הראשון והצורה הראשונה • אלו היסודות והם יסוד כל ההויות ולא תמצא הצורה בלי החמר ולא החמר בלי הצורה והם יסוד כל הוה בעולם השפל שמהם יתהווה מתהווה ואליהם יפסד והם נמצאים במתהווה מהם בכח כי אין היסודות עומדים בצורתם כשיתהווה מהם מתהווה בהכרח אלא צורתם נפסדת והצורה הנפסדת בכח למתהווה שהרי כשיפסד המתהווה שבים היסודות לצורתם הראשונה ואלו לא היתה בכח למתהווה לא היתה שבה לידי פועל בהפסד המתהווה • ואולם המופת אשר יורה במציאות ד' היסודות הוא מפני המקרים החונים עליהם ומכלל האכיות לא מצאו שהם ראשים אלא אלו הארכערה והאכיות האחרות נכנסות תחת אלו ומפני שאכיות היסודות הן בתכליתן שאין חמימות מפלגת יותר מיסוד האש וכן השאר על כן נקראו אלו ארבע יסודות ובכן נקראו יסודות שמהם יתהווה כל מתהווה ואלהים יפסד כל נפסד • אכן שנוי אלה היסודות מקצתם למקצתם אינו על דרך להיות בהן מה שהויה יסוד וראשית להווי הנשארים עד שיהא שנויו לאותן הנשארים הרכבה ושנוים אליו התרה על דרך אשר ימצא הדבר במרכבות על דרך התרה אבל היסודות עצמם אין האחד ראשון אצל האחר שיהוו קצתם מקצתם ויפסדו קצתם אל קצתם שחמר הכל אחד ואי אפשר המצא חמר בלי צורה ולא תמצא צורה טבעית בלי חמר • ואמנם במין האדם צורתו מושכלת שהיא עצם קיים אפ"י שהיא קיימת אחרי הפרדה מהגוף • ואמר הפלוסוף והשכל והידיעה יש בהן עתה ספק אם הן נבדלין אם לאו • וכן אמר ארסטו ואפשר שיהיה זה שרש אחד מהנפש והיה זה אפשר להבדל הנצחי מן הנפסד וזה העצם מושכל אי אפשר שיסבלהו בעל שכל גם על החי השכילו שיש בו עצם נוסף על החמר שמכחו יאוהו כחות כגון המרגיש והמתעורר והזן ואינו נבדל זה הכח מן הגוף אך יפסד בהפסד הגוף והוא החשלום לגוף הטבעי • שמכחו תבוא לו התנועה שיהיה מתנועע מעצמו גם על הצומח השכילו בו עצם נוסף על החמר שמכחו יבואו לו כחות נוספות והנה אלו השלש נפשות מושכלות שיש להם מציאות נוספת על החמר שהרי אחרי הפסדן מהגוף ישאר החמר ריקן מהם וכל כחות שימצאו לצומח ימצאו לחי ומה שימצאו לחי ימצאו למדבר ואין הכונה ששלש נפשות יש לאדם או לבהמת שתיים אלא עצם אחד יש לאדם שבאים ממנו כחות המדבר והחי והצומח וכן נמי על החי עצם אחד שבא ממנו החי והצומח שהרי בהפסד אותו העצם מן האדם לא יפסד הכח הדברי ושאר הכחות ישארו אלא יפסדו כללם ששלוש אחר נותן אלו הכחות אך אם יפרד כח מכח הוא על דרך התרה בשכל לא דבר

אחר • אמנם הדומם להיות בו צורה נוספת ענין שהסכים בו השכל
 והוא צורת הערוב שנתערבו ד' היסודות וקבלו צורת הערוב ואילולי זה
 לא היו מתערבים וידוע שהשנויים המתגלגלים על הגופים הם ארבעה
 מינים שנוי בעצם שהוא הויה והפסד ושנוי האכות שהוא חלול
 ושנוי הכמות הפריה והחסרון ושנוי האנה שהוא העתקה •
 אכן ראיתי מדברי ארסטו שאמר כי הערוב אינו הויה ולא חלול ולא
 פריה מכלל שאינו עצם ולא מקרה אכן הערוב יהיה באכות והערוב הוא
 מזג היסודות כאשר יתבאר וכפי הבנת המזגים תהיה קבלת הצורה מן
 הדומם עד המדבר • ואולם היסודות הם ד' אש מים רוח ועפר והם
 חלוקים לפי האכיות שהם חום וקר לחות ויובש אשר כל האכיות
 המתגלגלות על החמרים סבהם אלו האכיות על כן הסכימו שהם ארבע
 יסודות • וגם אלו מורכבים מחמר וצורה והצורה לא תושג רק בשכל
 מפני כי כל יסוד כאשר יצא מטבעו בהכרח ההתחלה העצמיית שבו
 תחזירהו לטבעו כגון המים שהוחמו עוד שהם שבים בקרירותם או אמור
 האויר שהוא למטה בהכרח עוד ישוב למעלה בסור המכרית וזה מורה
 שיש בו התחלה עצמית ואולם אנחנו לא נשיג רק החמר והמקרים
 הנשואים עליהם ושקר היות אלו המקרים היא צורתם העצמיית שכבר
 נודע ההבדל בין העצמי ובין המקרי • ומסוגלת העצם שלא יעבור
 הנושא כגון החיים אשר לגוף אחד לא יעברו נושאם והמקרה יעבור
 נושאו כגון החום • וכן אמר הפלוסוף כי הדברים המורכבים יראה מהם
 כי נרכבו מיסוד ומקרים והדבר המסוים הוא עצם מצד שהוא בפעל והוא אינו
 בפועל מפני גלמו ולא מפני המקרים שהם מואחרין ממנו ואע"פ שהם מצואים
 בו בפעל הילכך ברור כי הוא עצם בפעל וכי זה העצם אינו יסוד ולא
 מן היסוד • עצם הדבר הוא צורתו ואינו הגולם שממנו הורכב ולא יסוד
 ולא מקרה ממקרו • ובצורה הוא הדבר מהו ואולם ראיתי בדברי זר
 האיש שמקרי היסודות הם צורותיהם כאשר אמר במקום אחד צורות
 היסודות הם אכיותיהם כלומר החום והקור והנה יש ספק בדבריו שאלו
 מקרים ואיך יהיה במקרה הקמת הדבר • ועוד אמר כי יסודות העשרה
 מאורות הם ג' הגולם הצורה והאין בעצם כיצד החום באש היא
 הצורה והקור איכות החום וההיולי המקבל לשני אלו • ובאיכות כיצד
 הלובן הוא צורה כנגד החום באש והשחרות אכותו כנגד הקור באש •
 סוף דבר הנראה מדעתו ומדעות הנמשכים אחריו כי היסודות מורכבים
 מחמר וצורה ואחרי כל צורה נמשכו אחריה שתי אכיות והנה האש יש
 בו צורה אשית ונמשכו אחריה שתי איכיות שהם החום והיובש • וכן האויר
 יש בו צורה אוירית ונמשכו אחריה שתי אכיות לחות וחום • וכן נמי המים
 והעפר שנמשכו אחרי כל אחד שתי אכיות • והנה בהחלק אחד מכל
 היסודות עד אשר יגיע לחלק אשר לא יחלק בפעל הוא המתנועע הראשון
 ויתנועע לצד אשר יתנועע היסוד כלו ועל כל פנים יש בו התחלה אשר

הניעהו לשוב אל מקומו הטבעי והיא צורתו העצמיית ומצד שהוא מתנועע הוא מתחלק ואם לא יתחלק בפעל יתחלק בכח והנה החלוק לא יקבלנו רק מצד חמרו ואם כן החבור אינו מצד חמרו כי אי אפשר היות דבר אחד סבה לשני נגדיים אכן הפרוד יקבלנו מצד חמרו והחבור יקבלנו מצד צורתו ואם כן נתקיים שכל גוף מורכב מחמר וצורה • ואולם ד' היסודות הם יסוד כל מורכב שמהם יתהווה כל מתהווה ואיהם יפסד כל נפסד ואינו שום הויה קודמת מהם אלא הם ההרכבה הראשונה וההויה הראשונה שלא ימצא חמר בלי צורה ולא צורה בלי חמר אך הם בעצמם ילבש האחד צורת חברו וזה מופת כי לכלם חמר אחד והחמר ההוא אפשר שימצא מזומן ומזכן לכל צורה ואולם היסודות עם אכיותיהם הם יסוד כל מורכב כפי מוג הערוב באכיות לקבל צורה מעוינת לפי המוג ההוא בהתגבר החום או הלחות או בהחלשם יש רוחב גדול לאותו המוג להשתנות הצורה המינית ואין הכונה כשיהיה חמר היסודות בהכנה הראויה במוג הערוב יהיה הוא הפועל לקבלת הצורה כי אי אפשר כשנדין לדבר אחד שיקבל דבר אחד שהוא הפועל בו כי אי אפשר היותו מקבל ופועל אבל נתינת הצורה יש לה פועל אחר ונתן הצורה צורה כי לא יתן הדבר כי אם ממין שבעצמו • ומוג הערוב יהיה על פי תנועת הגלגל באמצעות האור והחשך וכפי ערך התנועה ההיא תהיה ההויה ובהשלמה יהיה ההפסד ומכאן נכנסו לגזרת הכוכבים • אבל בחמר היסודות אשר נשתנה בצורותיו הארבע עם היות חמר הכל אחד והתיחדם כיושר התנועה ואין לשם מוג איך נשתנה בצורותיו ונתן העלה יען שהוא תוך הגלגל והוא מרכז בהתרחק ובהתקרב תוך הגלגל נשתנה בצורותיו כפי שבאר • ויש כאן ספק שהקירוב והריחוק יהיה כפי מעלת החמר או לא אלא כפי הודמנו בשני המקומות ואם לא כן אלא כפי מעלת החמר איך ילבש האחד צורת חברו ואין לדין שאנחנו כשנראה החמר בהכנה שלמה ויקבל צורה מכלל שההכנה פועלת הצורה אכן נוהן הצורה צורה ואין המניעה מלפעול רק הכנת החמר והכנתו היא בכחות הגלגל • ויש ספק שאם המקרים נמשכים אחרי הצורה בפשוטים היך במורכב כשתפסד הצורה נשארים המקרים והנה בקושי יודע שיש ביסודות או בדומם שהם מורכבים מחמר וצורה והנה הדומם מי שהוא בקי בחכמת האי קימא ה יעשה ערוב ויעתיקנו מענין לענין וצורה העצמיית חלויה במוג ערוב שיהיה בכחות הגלגליות לא נודע מחכמת פילוסופיאה שצורת היסודות והמקורים מפעלת בעל שכל צורות נבדלות כאשר הסכימה החכמה שנותן הצורה צורה וחכמי הקבלה הודו בזה • והחלוקה עדיין עומדת אם פעולת הנבדל בצורת האדם לבד שגם היא נבדלת או בגפש החיונות והצומחת מפעלת הנבדל כאשר יתבאר כאשר נחלקו חכמי הפלוסופים • אכן ביסודות ובמקורים לא נמצא לאחד מבעלי העיון שמצריך עזר בעל שכל • ונודע לי כי ההבדל שנבדלו חכמי הפלוסופים שמהם אומרים כי פעלת הנבדל היא בצורת האדם לבד •

ומהם אומרים שפעלת הנבדל ג"כ בחי ובצומח מפני שאומרים איך יהיו הכלליות צודקות בהשגה ואינן נמצאות חוץ לנפש. והוא הדבר אשר חייב אפ"ל טו"ן הפלוסוף בעבורו מציאות הצורות פרטיות מהוות לפרטי ב"ח. ואמנם החשובה בהיות הכלליות צודקות מפני שהם דעות בכח נמצאות חוץ לנפש בהכרח וכל סוג שימצא בו מה שהוא בכח בסוג ההוא שהוא יצא מהכרח אל מה שהוא בכח בסוג ההוא ואם המושכלות הם דעות בכח ובמצאם מניע התנועות אל הפועל הם בהכרח מתנועות לדעת שהוא בפועל זה תורף דברי החכם ונשוב לענינו. אחרי שלא נמצא לאחד מחכמי העיון שמצריך עזר בעל שכל ביסודות ובמקורים אם יטעון הטוען שחמר השפל וצורתו החמר מכח חמר הגלגל וצורתו מצורת הגלגל שאינה נבדלת ממנו והשכל האנושי משכל הנבדל מכלל שהגלגל מורכב מחמר וצורה. יש להשיב כי אין ללמוד הדבר הנעלם ממה שהוא נעלם ממנו. וגשם הגלגל אם הוא מורכב מחמר וצורה הלוקה בין הפלוסופים וכך הורו שהרכבת הגוף מחמר וצורה זאת ההקדמה אינה מן הראשונות ולהקיש גופי השמים מן אלו הגופים לא השלים שכלם מפני כי על אלו הגופים עמדו שהם מורכבים מחמר וצורה מהוך השנויים הבאים עליהם אכן בעצם גופי השמים לא למדו שהוא גוף רק מצד שנויו במצבו אך אין לו שנוי בעצמו ומאי זה היקש יחייבו שהוא מורכב מחמר וצורה. ורוב אנשי העיון לא יחייבו שהוא מורכב מחמר וצורה לפי הכרח דעת שלא לחייב עליו אפשרות סוף דבר הווי צורת היסודות והמקורים לפי עיון הטבעי לא נמצא לה פועל. והנה סדר הבנת השכל הוא מצד המקרים ההונים על הגוף הואיל ורואים אותם הווים ונפסדים והם מתיחסים לגוף זולת גוף השכילו כי על כל פנים יש להם פועל והפועל ההוא הקרוב היא צורת עצמיית ויחוד צורה העצמיית לגוף זולת גוף הואיל והחמר נכון ומוזמן לקבל כל צורה הוא הכנה וההכנה היא מצד כחות הגלגליות ואין ההכנה היא הפועלת לצורה ההיא בעצם אכן היא פועלת במקרה והצורה הוה על כל פנים יש לה פועל והיא צורה נבדלת עד כאן הביא להם העיון:

פרק רביעי אכן חכמי המחקר לא השיגו מן הגוף רק הגוף ומקרו ואלו המקרים הנשואים בגוף השיגום שהם ענינים נוספים על הגוף ואע"פ שהגוף יתואר בתוארים וכלם הם ענינים נוספים על הגוף יש מהם שקראום אשורים ויש מהם שקראום מקרים ויש מהם שקראו מקצתם מקרים וקצתם אשורים. וההבדל שבין האשור ובין המקרה שהאשור אינו ענין שיבדל מעצם המאושר אלא קיומו עם אותו האשור אבל המקרה יסור והגוף ישאר ומוה הצד הבדילו בין המקרה ובין האשור. והנה כל דבר שיתואר בו הגוף ופעם יתהוה ופעם יפסד הוא הנקרא מקרה נוסף לפי דעתם ויש לו קיום באפס שתכללנו הידיעה אע"פ שהוא

נעדר אבל האשור אינו דבר בפני עצמו עד שיהיה לו קיום באפס ותכללנו הידיעה ועל כן אמוז החכמים שהדבר יחלק מצוי ואפס והוא על דבר שהוא נודע ואמרו ויש דבר ואינו נודע והוא מה שאין לו קיום באפס לעצמו ואלו הם האשורים והאשור הוא מה שלא יכרל הנושא ממנו אבל התואר המקריי אפשר שיהיה בו ואפשר שלא יהיה בו ועל כן קיימו לו עלה והוא עצם המקרה כאשר אמרו כי הגוף פעם יהיה מחובר ופעם יהיה מופרד ואי אפשר מבלי עלה אשר עללה אותו מהיותו מחובר אחר היותו מופרד והוא החבור • וחכמי המחקר חלקוהו בחלוק הכרחי לאי צד יהיה מחובר אם לנפשו אם למציאותו או לאפיסתו אם למציאת דבר אם לאפיסת דבר אם בעשה ובטלו שיהיה מחובר לנפשו כי נפשו עמו והוא יפרד ולא למציאותו כי המציאות שהיתה בו בהיותו מחובר היא ההוה עמו בהיותו מופרד ולא לאפיסתו כי המשפט שהוא החבור לא יהיה אלא בהיותו נמצא אבל בהיותו נעדר אין לו משפט ואיך יתכן שיחייב אשר לא יתכן עמו המשפט וגם לא יתכן לאפיסת דבר כי הדבר הנעדר לא יחייב לנמצא ואין לו תליה עמו ולא יחס עליו • ולא יתכן שיהיה בעשה כי העושה אינו מכתים בעשוי אלא בשעת העשיה והוא ישאר מחובר אחרי שעה העשיה • ולא נשאר שיהיה מחובר אלא למציאת דבר והוא החבור • וכן על כל כיוצא בו שהוא החת האפשר אשר הוא אפשר שיהיה ואפשר שלא יהיה שכלם מעוללים כעלות ולזה הביאם ההכרח להאמין שכל בעל שיעור יחלק ואחר שיקבל החלוק על כל פנים יש לו חבור • ואחרי שהבננו שמן החבור הוא אפשרי המציאות וההפסד מן הנושא איננו אשור על כל פנים כל חבור הוא כזה הדין וצריך שימצא נושא בלי חבור ואי אפשר זה אלא על מנת שימצא נמצא דבר בלי שיעור ואז יהיה רק מן החבור וזה ההכרח הביאם להאמין במציאות הדק אשר לא יקבל חלוק והוא היוצא מן האפס כי לא יקימו באפס רק נפשות הדברים המיוחדים לעצמם לא מורכבים כי ההרכבה לא תהיה רק על מנת המציאות והנה עסק הדק קראוהו אשור שאינו עוסק לעלה כי אינו פעם עוסק ופעם אינו עוסק עד שיהיה לעלה כי לא ימצא דק לא והוא עוסק ולא כן החבור אחרי שמצאנו מין החבור שיתהוה ויפסד והנושא יהיה קים לא מצאנו נמי העסוק שיתהוה ויפסד והנושא יהיה קים ועל כן קראוהו אשור • הוא הדין באשור המקרה כגון אמרם שמתנאי המרגיש בהיותו חי הואיל ולא יצא חי מהיותו מרגיש על כל פנים הוא אשור החי ואינו רוגש לעלה עד שנקיים שיהיה רוגש בהרגשה כי לא יצא החי מהיותו רוגש עד שיהיה באפשרי עליו שפעם יהיה רוגש ופעם לא יהיה רוגש כי על הנאי הסרת המומים והמניעות ומציאת המורגש תמיד יהיה רוגש • ואשור הדק הוא עסוק במקום ומפני עסוקו במקום יתרכב אחר מהם עם זולתו ויהיה מהם גוף • והנה אין לכל אחד מהם בפני עצמו כמות אך בהתחבר אחד מהם עם זולתו בצדו יהיה מהם כמורה

וזה האורך ושנים כצדס וזה הוא הרוחב וארכעה עליהם וזה העומק והוא
אמתת הגוף שיש לו אורך ורוחב ועומק לכל הפחות מה שיקרא שמו גוף
הוא שמנה דקים והנה לפי דעתם הרכבתם היא הרכבת שכנות לא הרכבת
מוג שלא יתערב דק אחד עם זולתו ערוב מוג כי זה יחייב שיכנס האחד
בבטן חברו ויתחייב לו החלוק והם הניחו הקדמה שהדק דק לנפשו ולא יחלק
בהכרח ומחויב הדק שהוא עוסק במקום מנע זולתו מהיותו במקום שלו.
ואמנם לפי דעת הפלוסופים לא יאמינו שהקו מורכב מנקודות והשטח
מקוים והגוף משטחים ואם יבדיל בהם הפלוסוף הוא על צד ההתר
לא על צד החלוק והפרוד. אך חכמי המחקר אמרו כי הגוף מורכב
משטחים והשטח מקיים והקו מנקודות וזהו הדק שקוראים אותו חכמינו
חתיכה וכן אמר החכם כי אין אנחנו רואים אותה והי' ית' שמו רואה
אותה מפני שאינו רואה בעין ואומרים כי הדק דק לנפשו מפני שלא
יחלק לא בכח ולא בפעל לא ממנו ולא מזולתו שלפי דעתם מדרך הנמנע
להחלק. ואני רואה שלא אמתו מציאות הדק מפני שהשיגו אותו בהרגש
לא נתחייב מציאותו מהכרח דעת והנה השכל אמת מציאותו לפי דעתם.
ואולם לפי דעתם ארץ ושמים ומה שבהם הדקים שהורכבו מהם מין אחד יכללם
ולא יבדלו רק במקרה הדקים ההם ראויים לכל מקרה אלא אם נתיחדו
במקרים זולת מקרים הוא על פי כונת מכאן ומירד ולפי אלו השרשים
יתחייבו להם דעות וסכלום שהמקרה לא ישא זולתו משום שאינו עומד
בעצמו ואיך ישא זולתו. וגם לא יעבר נושא משום שאינו גוף להעתק.
ואין חנית המקרים בהתרכב הדקים כי לא יאמינו בסבות הדברים לא
כל דק ודק שלו חנית מקרה זולתו הכמות שהרי אין לו כמות וכי המקרה
לא ישרת שני זמנים. ובוזה נחלקו אלו המעיינים. יש מהם אומרים
שכל מקרה כשיחיהו יפסד לעתו ויתהווה אחר. ואחרים אומרים שיש
מקרים שצריכים בנין מוסגל וכי המקרים שני מינים. יש מין מן המקרים
שישרת שני זמנים ויש מקרה שיפסד לעתו כגון הקולות כאשר תשמע
הכרח דעתם שדעתם בשעור הדק והמקרה והזמן הוא במה שלא יחלק.
כך הביא להם הכרח העיון. וכלל אומר כי חכמי המחקר לא הודו
במציאות המקרים בנושאייהם מפני סבה עד שיבקשו סבה לסבה כי ילך
הדבר אל לא תכלית וזה אי אפשר ולהיות מקרה אחר מיחדו אי אפשר
מפני שנמצא מקרה נושא מקרה וזה אי אפשר כי המקרה לא יעמד בעצמו
ואיך ישא זולתו שלפי דעתם כל הענינים הנוספים על העצם הם מקרים
שאינם מסכימים לפי דעת הפלוסופים שיש צורות עצמיות מצדם יתיחדו
המקרים ועל הצורות אין לבקש מפני מה כי אין ראוי לומר על התי
המדבר למה הוא חי מדבר אכן חנית הצורה מן הפועל על ידי הכנת
החמר. והכנת החמר תלוי בכחות הגלגליות אבל חכמי המחקר כיון
שעשו גזרה שוה לכל הענינים הנוספים בנושא שהם מקרים מצד שהם
נושאים ואין להם מציאות לעצמם זולתו הנושא אי אפשר מבלי לבקש

סבה לכלם ויגך הדבר ללא חכלית על כן סגרו השער ואמרו שכל מקרה נשוא נשיאות ראשונית על הנושא בלי שייחדהו מקרה אחר והוא נמצא מן הפועל מבלי סבה אחרת פועלת ואומרים כי הנושא ההוא מקבל לכל מקרה שיכוון הפועל להת עליו מפני שהדקים כלם נכללים בענין אחד והם מתדמים במהות שהדק דק לנפשו ואין תוספת על נפש הדק כי אם אשור העסק • ואני רואה שאמונת הדק אינו מפני הכרח החדוש שהרי אפיקורוס שאינו מאמין החדוש האמין שהגוף מורכב מדקים שלא יחלקו אך הם קדמונים • ואמנם הכרח אמונת הדק הוא מפני הענין שהקדמנו • ואפיקורוס האמין קבוץ הדקים והרכבתם מקרה גמור וחכמי המחקר יחסום א הפועל הראשון בלי סבות אמצעיות וזאת הכת נחלקה להלקים סוף דבר מציאות הדק לפי דעת אנשי המחקר אינה רק מושכלת שהרי על דרך החלוק והפרוד יגיע אל החלק שאינו מתחלק והוא היוצא מן האפס שאינו נוצל מן מקרה המצב לא מקרה אחר הכרחי נוסף עליו שמקרה החבור הוא מתחדש ואם יפסד צריך שימצא דבר בלי חבור והוא היוצא מן האפס והנה אין אמונתם מציאות גוף מן האפס כי הגוף צריך מקרים נוספים עליו ויהיו סבות למציאותו עד ששמוהו משער הנמנע להמציא גוף מן האפס אלא היוצא מן האפס הוא הדק • ואשר יורה לחדוש הדק הוא היותו שוכן או מתנועע ולא יתערה מן השכינה או מן הנענוע והשכינה והנענוע מתחדש אחר מתחדש וכיון שהדק לא יתערה מן הדברים המתחדשים יהיה גם הוא חדש כמוהם וגבול השכינה לעשות השוכן במקום שתי עתות וגבול המנענע שלא ישרת שתי עתות במקום אחד לא יעתק למקום אחר ועת צאת הדק מן האפס והסגל במקום בתחלת חדושו לא יתואר לא שוכן ולא מתנועע שהשוכן הוא שישירת שתי עתות במקום אחד ותחלת החדוש אינו שהות שתי עתות והמתנועע שהמתנועע יתחדש אחר מכחישו ועת חדושו להקרא מתנועע אינו אחר מכחישו וקראוהו בשם הויה למען ההויה ההיא הסגיל בפאה זולת פאה זאת דעת הרב ר' יפת הלוי גנ' • וכי הדבר אשר יקרא בשם הויה אינו שכינה ולא נענוע • ובנו ר' לוי אמר כי ההיות יתכן שיהיה השכנה אם ישאר ואם ימצא גם בחתיכה שוכנת יספר כי השכנה בעת חדושה בספורו בעת השארתה וההשכנה היא היות נשאר או היות מתחדשת וכוה הסכים החכם ר' יוסף גנ' • ואמנם צריך לעיין בחלוק אלו הדעות בין לפי דעת הפלוסופים בין לפי דעת חכמי המחקר בהמשך אלה המקרים אחר היותם • ודעת הפלוסופים אחרי שיש מקרים נמשכים לצד הגוף ויש מקרים נמשכים לצד הצורה וכל זה תלוי בהכנת המוג כפי שקדם כל זמן שתשרת אותה ההכנה בכחות הגלגליות תהיה שרות הצורה מפעולת השופע • אכן לפי דעת חכמי המחקר אשר לא יורו בסבות הדברים אשר יאמרו כי הם הווים מן הפועל הראשון מציאות ראשונית מסופק הדבר כי איך ישארו מדת זמן ואחר כך יעדרו ויהיה המשך קיומם לעצמם בלי צורך הפועל

ואחר כן יעדירם בעת שירצה לא הודו בזה והכונה בזה שהפועל לא יעשה העדר • ומכת הנמנע אצלם להעדיר הנמצא אחרי המצאו ולהמציא מן האפס הודו אלא להשיבו אל האפס לא הודו כי ההעדיר אינו מחוסר פועל ולזאת העלה נחלקו או המעיינים לסעיפים • כת אשעריה אומרים כי המקרי אחר המצאו כל זמן שיש המשך עמידתו צריך לפועל וזה ההכרח מביא להאמין כי המקרה לא ישרת שתי עתות אלא המחדש יחדשהו עת אחר עת ואם יפסק הפועל מלפעול יפסד הנמצא ההוא • וכת מעת זלה אומרים אחרי שימציאנו הממציא ישאר המקרה ההוא לעצמו נמצא בלי צורך הפועל להמציאו וכן אמרו חכמי ז"ל שהפועל לא יכתים בנשאר • ולזאת הכונה האמינו שהמקרים שני מינים • יש מין מן המקרה שלא ישרת שתי שעות אלא יפסד בעת השני מן מציאתו או הם הקולות • יש מין מן המקרים ישארו מדת זמן כגון השחרות והלובן בלי צורך הפועל ואם כן העדר מציאותם איך תהיה אחר שההעדיר אינו מחוסר פועל ואמרו שלכל דבר יש לו סותר באפס והשם ית' כשירצה להפסיד ענין ימציא אותו הסותר ויפסד זה הנמצא דמיון זה העולם שהוא נמצא מכת השם ועומד בעצמו וסותר מציאות העולם הוא הכליון וכשרוצה להפסיד העולם ימציא מקרה הכליון לא בנושא ויפסד העולם או שיפסיד הלכנות בשחרות שהיא סותרת לו עד כאן הגיע עיונם • ומפני זה האמינו להעדירי הקנינים שהם קנינים אכן המקרה אשר לא ישרת שני זמנים לא הכרחו להאמין העדרם שהוא בכחוש אלא כחוד הקיום הוא העדר כאמרם שאין הסכלות כחוד הידיעה לא הסכלות הוא העדר הידיעה וכן נמי העדירי האשורים אינם קיומים רק העדרים לא הפרוד כחוש החבור והשכינה כחוש הנענוע והם מקרים נמצאים • אכן כת אשעריה אחרי שלא האמינה על מציאות מקרה לא בנושא עד שיהיה סותר לדבר הנמצא מפני שכל מקרה צריך נושא ועוד שהפועל לא יעשה העדר הביאם ההכרח שלא להאמין שהפועל אחר שימציא הפעל לא יכתים בנותר לא אומרים כל זמן המצא הפעל הוא מפעולת פועל וכשיעמד מלפעול יעדיר הפעל ההוא וזה מביא להם להאמין שהמקרה לא יעמד שני זמנים בלתי פעולת פועל ושוענת הכת הקודמת שאלו היה דין אחד לכל מקרה שלא ישרת שני זמנים לא היה ראוי להיות על דרך הכרח שמקרה ישאר ומקרה לא ישאר לא אנחנו רואים כי המקרה אשר לא ישאר לדבר ישוב לעצמו בהכרח לא מפעולת פועל • אמנם לפי דעת שאומרת כי המקרה לא יעמד שני זמנים אמנם יחדשהו עת אחר עת לפי זאת הדעת הבגד אשר נתן לצבע האדום לא הצבע צבעו לא השם ית' חדש הצבע האדום בבגד ועם כל זה כך הנהיג המנהג שלא יחדש הצבע בבגד אלא על ידי התחברו בצבע אדום • וכן נמי תנועת הקולמוס על ידי תנועת היד התנועה לא נתחדשה לקולמוס מתנועת היד אלא השם ית' חדש התנועה בקולמוס והנהיג המנהג כי לא תתחדש תנועה בקולמוס לא על ידי תנועת

היד וקיימו הקדמה אחרת כי המקרה לא יעבר נושאו מפני שזה העתקה וההעתקה לא תהיה אלא בדק ותנועת היד גם היא מתחדשת עת אחר עת והפועל המתחדש באמצעות היכולת הוא המתחדש מהשם ית' ואין כתום היכולת א' הפועל שהיא מתחדשת ואינה נשארת אלא קיומה בעשה * אך כח מעת ז' לה מודים שהיכולת נשארת ביסודם שהפועל ישאר אחרי התחדשו מהפועל ויש לה פעל * וקצת מכת אשעריה שהשלימו לה ביכולת הנבראת קצת התלות בפעל כאמרם שחנני המעשה בחנית היכולת עלה הוא הנקרא רי"ח בלשון חכמינו כאשר נרחיב הבאור בסתירת דעתם בענין ההשגחה * ואולם הכונה בזה המקום הייתה לבאר איכות התיחדות הרוש המקרים בגופים זולת גופים לא המשך קיומם או הפסדם והעלה העיון לפי דעת אלו המעיינים שהגופים מורכבים מדקים מתדמים במהות * והואיל ומצאנו שמתיחדים מקרים בגופים זולת גופים הכריחם העיון להאמין שהם על פי כונת מכון כון ויחד קצת גופים זולת קצתם במקרים מיוחדים וזה הצד מורה לחדוש העולם כאשר יתבאר * ואלו הספיק להם זה היה מופת נאמן * אלא הפלוסוף נתן לכל זה היחוד סבה כמו שידעת עד שהלך מסבה אל סבה לכחות הגלגלים * ואולם קצת מעיינים השלימו לכל זה * אמנם מפני מצאם בעצם הגלגלים וכוכביהם בהתיחד קצתם בצורה זולת קצתם וכמהור קצתם ואחור קצתם בהנועתם ועמדם והנזרם וקרובם ורחוקם ויציאת מרכזם שמפני זה יתחייב פנוי בין גלגל לגלגל או המצא חתיכות ממלאות אותו הפנוי שאינם מקיפים את העולם * מה שראוי לבקש לכל זה סבה והסבה נעדרת תלה כל זה על פי כונת מכון מורה לחדוש העולם לא מפני שאפשר לטעון בהעדר נתינת הסבה מפני קצור יד שכלנו אבל אפשר שיש להם סבה לכל זה היחוד והיא נעלמת ממנו נשאר הדבר בספק * אחרי כלל זאת ההצעה צריך אני להעיר שורש כל אחת מן הדעות כפי מה שידעתי שיסוד הגוף כפי דעת הפלוסופים הוא הרכבת חמר וצורה במקרים שהם כמות ותכונה ומצב אי אפשר פחות מזה * ודעת חכמי המחקר שיסוד הגוף הוא הדקים אשר לא יקבלו החלוקה אין להם תוספת לעצמם רק מקרה המצב * וכל אחת משתי הכחות סותרת לחברתה מפני שלא ישיגו בחוש כי אם הגוף ומקרינו * והפלוסופים אומרים שיש סבה פועלת למקרים היא הצורה והנה הגוף מורכב מחמר וצורה כי לא ינצל גוף ממקרה אשר מצדו יעלה חיוב מציאות הצורה אשר היא מורכבת מצורה נפרדת כגון שהביאו המופת בחלוק הזמן והנפשות לצומח לחי ולמדבר שהם צורות עצמיות לקחו דין שוה לכל גוף שהוא מורכב מחמר וצורה * וחכמי המחקר לא הודו בזה שיהיו למקרים הנמצאים לגוף כבית אלא הם הווים מן הפועל הראשון בלי אמצעות סבה * ולכן כונו להסכים במציאות הדקים אשר לא יחלקו שמהם הורכב הגוף * ואולם ר' יהודה האב"ל נ"ל לא הסכים להיות הרכבת הגופים מן הדקים אלא אמר שהרכבתם מארבעה טבעים והם

הנמצאים מן האפס והקשה בזה למאמינים במציאות הדק ואומרים כי הדק לא יחלק באמרו כי הדק נגבל וכל נגבל יחלק • ועוד אמר כשם שימצא הדק ערום מארבעה טבעים היה ראוי להמצא הגוף ערום ממקרי ארבעה טבעים ולא כן הוא והורה שחכמינו נחלקו • יש מהם מאמינים הרכבת הגוף מארבעה טבעים • ויש מהם מאמינים הרכבתו מן הדקים • והנפשות שיש לצומח לחי ולמדבר קראום מקרים • והנה לפי אחת הדעות בין אמונת חמר וצורה בין אמונת הדקים אינו מורגש ולא מושכל ראשון אכן מהכרח דעת לפי בחינת המציאות האמינה כל אחת מן הדעות כמה שהאמינה ונראה לה כמה שתאמין שהוא מושכל אמתי ונראה לפי דעת האחרת שהוא מדמה ואינו מושכל • ואינני רואה לפי אחת מן הדעות כי לפי אמונת החדוש או לפי אמונת הקדמות ציירה כל אחד המציאות כפי שציירה • אכן נראה שכל אחד נמשך כפי שהורה עליו המציאות • ואמונת חדוש העולם בציור המציאות לפי דעת הפלוסופים גם לפי דעת חכמי המתקן לפי המופת שקיימו חכמי המתקן באמרם כי כל דבר אשר לא יתערה מדבר חדש יתחייב שיהיה גם הוא חדש כמוהו מוכרחת • כי לכל אחת מן הדעות בין לפי דעת הפלוסופים אשר אומרים כי הגוף מורכב מחמר וצורה ולא ימצא חמר בלי צורה והצורה מתחדשת בחמר והמקרים מתחדשים בחמר אחר התחדשות הצורה בין לפי דעת חכמי המתקן אשר אומרים כי הגוף מורכב ממקרים ולא ימצא גוף בלי מקרה והמקרים מתחדשים בחמר כלם ענין אחד יכללם להורות גם בן לחדוש החמר בדרך מדרכי העיון כמו שנדין על חדוש החמר מפני שאינו נצל מן המקרים המתחדשים עליו ולא ימצא חמר בלי מקרה • כן נודע בחדוש החמר מפני הצורות המתחדשות מפני שלא ימצא חמר בלי צורה כאשר נקיים המופת ועל זה היחה ההשתדלות בזאת ההצעה להובום כי אין קיום המופת בחדוש העולם מועיל לפי ציור העולם על דעת חכמי המתקן אלא גם לפי דעת הפלוסופים בציור מציאות העולם המופת ההוא בעצמו מועיל בחדוש העולם • והחלוקה בעצם המופת בין הפלוסופים ובין חכמי המתקן • והנה החכם ר' משה אמר שאם יתאמת המופת הוה שקצתם ישחדל לאמתו ר"ל לכאר המנעו בדרך אבארתו לך בזה המאמר וקצתם אומרים שוה מושכל בעצמו וידוע כתחלת מחשבת נאין צריך עליו מופת ואם היה מן השקר המבואר שיהיו דברים נאין חכלה להם על צד בוא זה אחר סור זה ואע"פ שהנמצא מהם בעל חכלה יהיה שקר קדמות העולם מתחלת המחשבה ולא יצטרך א הקדמה אחרת כלל • ואין זה מקום החקירה בזה הענין ודבר זה נמצא אבן אל דאונדי משלימו ר"ל קדמות הגוף אע"פ שלא יקדים הדברים החדשים ודבריו צריכים עיון כאשר נבאר פרוק זאת הקושיא • והעיוני ר' ישועה החכם נ"נ בטוב השכילו בבראשית רבה כבחינת זה המופת אמ' שורה המופת יצטרך לשתי הקדמות • אמר ההקדמה האחת כי כל דבר אשר

יתערה מדבר חדש יתחייב שיהיה חדש כמוהו ואמר שזה מושכל ראשון •
אכן ההקדמה האחרת הוא בשביל אותו הדבר אשר לא יתערה ממנו
אשר מסבתו יבוא לו השנוי בראות החלוקה בין המעיינים משום שידיעתו
קנויה שמהם אומרים כי הדבר ההוא הוא מקרה נוסף על הגוף אשר לא
יתערה ממנו כגון החבור וההפרד שאלו דברים חדשים והגוף לא יתערה
מהם • א"כ הגוף חדש ובעבור שיש טוענים שאין החבור והחבור שני
הפכים אבל הם קיום והעדר אמ' החכם על דרך כלל אנתנו יודעים כי
אי אפשר השנוי בלי דבר שנוסף על הגוף אע"פ שאין אנתנו יודעים
בפרט הדבר ההוא והשנוי יורה על חדוש הדבר ההוא והואיל והגוף לא
יתערה מאותו הדבר החדש יהיה גם הוא חדש כמוהו • והנה אותו הדבר
מכנים אותו הפלוסופיאה בשם צורה ועל כן אומרים שכל גוף מורכב מחמר
וצורה אע"פ שדעת החכם הנזכר חלקה הצורה מן דעות הפלוסופיאה •

פרק המישי אמנם החלק אשר בנו המזיפת למציאות השם ית' לפי
אמונת הקדמות שהוא מחויב המציאות ושאינו גוף ולא
כח בגוף ושהוא אחד צריכים אנתנו לדעת איכות קיום המזיפת וזה הוא
הקדמה אחת אומרת שהחמר לא יניע עצמו וזה אמת • ואי אפשר
שיהיה אותו המניע מתנועע כי יצטרך גם אותו המניע שהוא מתנועע
אל מניע אחר וילך הדבר אל לא תכלית ושקר ללכת א לא תכלית וזה
אמת אבל חוב לעמוד אצל מניע אחד שלא יתנועע ויהיה נצחי אחרי
שהתנועה נצחית שלא יאמן נצחותו רק מצד נצחות התנועה ואולם הראיות
שמביאים להורות בנצחות התנועה נבארם אחרי זאת הפרק • אמנם
אותו המניע יחלק חלוק אם שיהיה בעצם הגלגל או חוץ ממנו וכל אחד
מאלה שני החלקים עוד יחלק לשני חלקים הרי ארבעה חלקים • אם
שיהיה בו ויהיה כח מתפשט בעצם הגלגל כחמימות באש • או שיהיה
בלתי מתפשט ולא מתחלק כנפש האדם באדם • או שיהיה חוץ ממנו
ויהיה גשם או בלתי גשם • ואי אפשר שיהיה חוץ ממנו ויהיה גוף כי
הגוף בהניעו וולתו יתנועע גם הוא כי כל הנעה גשמית היא על צד דחיקה
ומשיכה וכשיתנועע המניע יצטרך אל מניע אחר ואם הוא גוף עוד יצטרך
אל מניע אחר ואי אפשר ללכת אל לא תכלית אבל חוב לעמוד אצל
מניע אחד שלא יתנועע וא"כ אינו גוף וזה אמת • אמנם ההקדמה הנבנית
בזה אם שיהיה זה גוף לכד' או גוף בעל דבר בהניעו וולתו יתנועע גם
הוא והראשון יצדק והשני לא יצדק מפני שמצאנו גוף בעל דבר ולא
יתנועע כמו אבן הנוחלת אשר תניע הברזל מצד סגולתה ולא תתנועע
א"כ המניע כמו זאת הצורה כי בעל המזיפת חייב שלילת הגשמות מצד
התנועה ורצה להפסיק ההנעה על עצם שלא יתנועע שאי אפשר ללכת
אל לא תכלית ויהיה הוא הא לזה ולפי שבארנו וכול להעמידה אצל גוף
בעל דבר אשר לא יתנועע א"כ זה המזיפת ר"ל הפסק התנועה לא יספיק

יתערה מדבר חדש יתחייב שיהיה חדש כמוהו ואמר שזה מושכל ראשון •
אכן ההקדמה האחרת הוא בשביל אותו הדבר אשר לא יתערה ממנו
אשר מסבתו יבוא לו השנוי בראות החלוקה בין המעיינים משום שידיעתו
קנויה שמהם אומרים כי הדבר ההוא הוא מקרה נוסף על הגוף אשר לא
יתערה ממנו כגון החבור וההפרד שאלו דברים חדשים והגוף לא יתערה
מהם • א"כ הגוף חדש ובעבור שיש טוענים שאין החבור והחבור שני
הפכים אבל הם קיום והעדר אמ' החכם על דרך כלל אנתנו יודעים כי
אי אפשר השנוי בלי דבר שנוסף על הגוף אע"פ שאין אנתנו יודעים
בפרט הדבר ההוא והשנוי יורה על חדוש הדבר ההוא והואיל והגוף לא
יתערה מאותו הדבר החדש יהיה גם הוא חדש כמוהו • והנה אותו הדבר
מכנים אותו הפלוסופיאה בשם צורה ועל כן אומרים שכל גוף מורכב מחמר
וצורה אע"פ שדעת החכם הנזכר חלקה הצורה מן דעות הפלוסופיאה •

פרק המישי אמנם החלק אשר בנו המזיפת למציאות השם ית' לפי
אמונת הקדמות שהוא מחויב המציאות ושאינו גוף ולא
כח בגוף ושהוא אחד צריכים אנתנו לדעת איכות קיום המזיפת וזה הוא
הקדמה אחת אומרת שהחמר לא יניע עצמו וזה אמת • ואי אפשר
שיהיה אותו המניע מתנועע כי יצטרך גם אותו המניע שהוא מתנועע
אל מניע אחר וילך הדבר אל לא תכלית ושקר ללכת א לא תכלית וזה
אמת אבל חוב לעמוד אצל מניע אחד שלא יתנועע ויהיה נצחי אחרי
שהתנועה נצחית שלא יאמן נצחותו רק מצד נצחות התנועה ואולם הראיות
שמביאים להורות בנצחות התנועה נבארם אחרי זאת הפרק • אמנם
אותו המניע יחלק חלוק אם שיהיה בעצם הגלגל או חוץ ממנו וכל אחד
מאלה שני החלקים עוד יחלק לשני חלקים הרי ארבעה חלקים • אם
שיהיה בו ויהיה כח מתפשט בעצם הגלגל כחמימות באש • או שיהיה
בלתי מתפשט ולא מתחלק כנפש האדם באדם • או שיהיה חוץ ממנו
ויהיה גשם או בלתי גשם • ואי אפשר שיהיה חוץ ממנו ויהיה גוף כי
הגוף בהניעו וולתו יתנועע גם הוא כי כל הנעה גשמית היא על צד החיקה
ומשיכה וכשיתנועע המניע יצטרך אל מניע אחר ואם הוא גוף עוד יצטרך
אל מניע אחר ואי אפשר ללכת אל לא תכלית אבל חוב לעמוד אצל
מניע אחד שלא יתנועע וא"כ אינו גוף וזה אמת • אמנם ההקדמה הנבנית
בזה אם שיהיה זה גוף לכד' או גוף בעל דבר בהניעו וולתו יתנועע גם
הוא והראשון יצדק והשני לא יצדק מפני שמצאנו גוף בעל דבר ולא
יתנועע כמו אבן הנוחלת אשר תניע הברזל מצד סגולתה ולא תתנועע
א"כ המניע כמו זאת הצורה כי בעל המזיפת חייב שלילת הגשמות מצד
התנועה ורצה להפסיק ההנעה על עצם שלא יתנועע שאי אפשר ללכת
אל לא תכלית ויהיה הוא הא לזה ולפי שבארנו וכול להעמידה אצל גוף
בעל דבר אשר לא יתנועע א"כ זה המזיפת ר"ל הפסק התנועה לא יספיק

לשליטת הגשמות כי לא בנה המופת שלא תהיה בו אפשרות התנועה בין בעצם בין במקרה אבל רצה תנועה עצמיית כפועל י אבל אם אמר מצד נצחות התנועה שיצטרך מניע נצחי מחוייב המציאות לעצמו ועל כן אי אפשר היותו גוף בעל דבר זה אמת י ועוד אם אמר כי כל גוף בעל שעור ויש לכחו חקר ואי אפשר להניע כח שיש לו חקר תנועה נצחית שאין לה חקר זה אמת י ואמנם אי אפשר שיהיה המניע שלו כח מתפשט בו שכחו בעל שעור מצד נושאו והתנועה נצחית י ואי אפשר שיהיה המניע אותו נפש נמצא בו בלתי מתחלקת בנפש האדם מפני שאי אפשר להספיק זה כתנועה הנצחית מפני שתחול בו תנועה המקרית שהוא המניע בעצם והגלגל מתנועע בעצם אמנם יקרה ל המניע תנועה המקרית כשיתנועע הגוף שהיא בו והמקרה לא יעמד נצחית י והמופת הנכונה בזה כל מתנועע במקרה ינוח בהכרח ואם תחתייב לו המנוחה מכלל אינו מניע תדיר בעצם כי אם לא יפסיק הוא ההנעה לא תנוח התנועה המקרית וא"כ יתחייב להאמין שיש לו מביאים חוצה מן הכלל המורכב ממניע וממתנועע בקיום ההנעה אם יפסקו תפסק ההנעה ואם יפסיק הוא ההנעה תנוח התנועה שעולה לו מחיוב המנוחה של תנועה המקרית והוא רוצה תנועה נצחית י אמנם ראיתי קצת מן המעיינים שרצו לבטל זאת ההקדמה ר"ל כל מתנועע במקרה ינוח בהכרח י ואמרו כי הנה הגלגלים שתחת גלגל משהו היום מתנועעים במקרה ולא תנוח תנועתם המקרית י והפלא מזה המאמר כי הנה באמרו היות המניע הראשון נפש הגלגל לא רצה מצד שתשיגהו תנועה המקרית אמנם בהיותו מניע מפני דבר חצוני ממנו והסכים היות הגלגל בעל נפש לא חשש בזה י ועל כל פנים צריך לשאת פנים אל האמת כי לא כון לשלול ממנו התנועה המקרית רק בבחינת המניע הראשון שלא תשיגנו שום אפשרות אבל בבחינת המתנועע אינו חושש כי לא תסחפק תנועה נצחית רק בצורה שלא יהיה למניע תנועה לא בעצם ולא במקרה אבל אם יהיו חלקי הגלגל מתנועעים במקרה תנועה נצחית יהיה וכל זה בסבת המניע ולא יהיה זה פלא יותר מן עצם הגלגל אשר אינו מחוייב המציאות בעצמו רק בבחינת סבתו מפני שהוא מורכב מחמר וצורה והתנועה עצמה מקרה ומתקים בסבת המניע י ואתה תשמע דעתנו בהתאמת זאת ההקדמה בהכריענו אופן החדוש על הקדמות י אמנם נשארו הפנים בהיות מניע הגלגל חוץ ממנו והוא נצחי בנצחות התנועה ואינו גוף ולא כח בגוף כפי שיסוד והיותו אחד כי שקר המנות הדבר הנבדל מן החמר י רק בהיות עלות ועלולים ושקר ללכת אל לא תכלית הנה בנו המופת בידיעתו ית' לפי פנת אמונת הקדמות י ואמנם העיון במציאות העולם אם שהוא קדמון אם שהוא חדש י ואם אי אפשר להיות קדמות יתחייב שיהיה חדש י ואם הוא חדש ראוי להראות מקום הטעות במופתים המראים בקדמות העולם תחלה ולבאר איכות דעתם לפי הנחת קדמות העולם במופת מציאות האלוה לראות האמרת אתם אם אין י ואחרי כן נקיים המופת בחדוש העולם ואם יתקיים חדוש

העולם בהכרח יש לו מחדש והוא האלוה וזה מושכל ראשון כי כל נמצא מהעדר מן השקר שימציא עצמו אבל יש לו ממציא אחר בהכרח:

פרק ששי קודם שנחל לקיים המופת בחדוש העולם נחל להראות מקום הטעות בקדמות העולם בבטל המופתים אשר הביאו להורות בקדמות העולם • ואמנם המופתים אשר הביאו להורות שהעולם קדמון הם כפי הנראה מטבע המציאות הנה המיושב על מה שהוא עליו אשר אי אפשר שיושכל העדרו כפי אמונתם • דרך אחד להם אמרו שכל שנוי תקדם לו תנועה ואם התנועה ההיא הוא דריכה לתנועה אחרת והתנועה לתנועה שקר ללכת אל לא תכלית • אבל חוב לעמד אצל תנועה אחת בלתי הוה ולא נפסדת והוא תנועת השמים • יש להשיב שזה המופת נמשך אחרי הנראה מצד שכל הוה תקדם לו תנועה וזה יהיה בדברים ההויים על ידי האמצעיים מן המניע הראשון • שהדברים שהם אמצעיים גשמיים מנענעים ומתנועעים עד הגיע אל תנועת הגלגל והנה כל משתנה צריך לתנועה אלא אלו השכילו שהמשתנה נאצל מן המניע הראשון הנה הוא צריך להנעה לא לתנועה ואם לא יאמין על כל פנים יאמר שהגלגל ישנהו אבל השם ית' לא יוכל לשנותו וזה מה שאי אפשר כל שכן בהאמינו שהפועל הראשון הוא השם ית' • ועוד שהדבר ההוא בהיות צריך לתנועה או להנעה הוא בהיות לדבר ההוה דבר קיים נמצא אשר יקבל ההיות וההפסד והוא יהיה הצריך להנעה או לתנועה אבל אם יהיה הדבר כאמונתנו כל הנמצא מהעדר הוגמור אינו צריך לא לתנועה ולא להנעה והמופת לדברינו על הצורה ההוה בחמר הנמצאת מהעדר שהיא אינה צריכה להנעה ולא לתנועה כי השנוי בעצם שיחסו לו התנועה לא יחסוה בעצם השנוי אלא על החמר הנמצא שצריך להכנה לא לצורה הנעדרת שהרי השנוי בעצם לא קראוהו תנועה וא"כ הנה מצאנו הוה שאינו צריך לתנועה • דרך אחרת להם אמרו שהתנועה הסבוכה לא תצויר בה לא התחלה ולא תכלית והחליף גזרה כיון שלא תצויר א הכדור הסוכב התחלה הנה הוא לא הוה ולא נפסד אחר שתנועתו הסבוכה לא תתהוה ולא תכלה • יש להשיב אמת שלא תצויר אל הכדור הסוכב התחלה בתנועתו אלא עוד אינו משער הנמנע שיהיה נמצא אחר שלא היה בצורת זאת התנועה הסבוכה מצד הרציפה • והנה הגוף הסוכב בעל תכלית מתנועע על ארך בעל תכלית • ושקר שיחנע פעמים אין תכלית למספרם על צד בוא זה אחר סור זה כמו שיתבאר • וממה שנתבאר שכל תנועה מורכבת ממה שבכח וממה שבפעל ואין לך תנועה שלא תקדם לה ההעדר אם כן כל תנועה הוה בין היותה רצופה בין שאינה רצופה • דרך אחרת להם היא אמרם שכל מתחדש אפשרות חרושו קודמת לו בזמן על חרושו ואותה האפשרות צריכה נושא ונושא האפשרות קודם מן הדבר המתחדש ואין קדימה ואחור רק בזמן וחזון לא יושכל רק

בתנועת הגלגל והנה הגלגל היה נמצא וזה יחייב קדמות העולם משני צדדים מחייב האפשרות בנושא ומצד מציאות הזמן • ושמע השוכנתו אמנם היות האפשרות קודמת לכל מתחדש אמת הדבר ושאותה האפשרות צריכה נושא אבל זה יהיה על זה הנמצא הנה המיושב אשר כל מרה שיתהווה ההווי יהיה בענינים הנשואים לא אל הנשואים שאמתת ההויה היא אל הצורה הנשואה בחמר ולעולם הנשוא קודם מן הנשוא במציאות ועל כן תהיה אפשרות קודמת אל הנשוא • אמנם אם הדבר על פי אמונתנו שהנשוא עצמו הוא המתחדש אפשרות חרושו לאי זה דבר מתחייב שתהיה נשואה ואין שם דבר שתנשא בו האפשרות • ומה שיוציא החלוק כי כל דבר אם מחייב המציאות או נמנע המציאות או אפשר המציאות • ואם היה מחייב המציאות היה ראוי שיהיה נמצא תמיד • ואם היה נמנע לא היה ראוי שימצא • ואם היה אפשר שימצא ואפשר שלא ימצא ואפשרותו אינה רק אצל הפועל אם יהיה נמצא מהעדר הגמור כי אין שם דבר קודם היותו שתהיה האפשרות נשואה בו • אמנם מה שנאמר שהאפשרות קודמת והקדימה היא בזמן והזמן הוא בתנועה וחייב זה תנועת הגלגל זה הדבר אינו נראה כן שהזמן אינו עצם התנועה ולא ג"כ שעור התנועה שהם הרגע והשעה והיום אבל הוא דבר חצוני מן התנועה מפני שאפשר שיש אל הגלגל ינענע בזמן או לא בזמן ואם יאמ' ינענע לא בזמן הוא שקר ואם יאמ' ינענע בזמן נמצא שהתנועה אינו עצם הזמן • וצריך לעיין כאן שלשה דברים אחרי בחינה האמתית היריעה והאמרה שבה מודדין היריעה והמספר שמודדין בה האמות והנה האמה היא שעור תנועת הגלגל והמספר נשוא לשעורי תנועת הגלגל ונראה שיש דבר חצוני מן התנועה שהתנועה משערת אותו ואלו נפסדה התנועה הפסד אותו הדבר לא היה נראה אמנם על מהות אותו הדבר לא עמדנו ולא השגנוהו אמנם על היותו דבר חצוני מן התנועה והמספר בזה עמדנו • והפלוסופים עצמם נהבכלכלו בזה עד שגא לי נוס אמר שהוא ענין אלהי לא השגנוהו • דרך אחרת להם אמרו כי גוף השמים מצד שאין התהפכות בעצמו אינו לא הוה ולא נפסד • והמופת בזה כי ההויה וההפסד לא יהיו כי אם על דבר שנושא הנגדיים ויפסד נגד לנגדו וחמר הגלגל שאין בעצמו נגדיות מפני שאין לו נגד בתנועה כי כל מה שיש לו נגד בעצמו יש לו נגד בתנועה • וכיון שגוף השמים אין לו נגד בתנועה אין לו נגד בעצמו • הנה אינו הוה ולא נפסד וכח דבור זה באמרם לא הוה ולא נפסד יסבול שני פנים • אם שהרצון בו שאינו פושט צורה ולוכש צורה • או שרצינו שאינו הוה מהעדר לא יפסד להעדר • ואמנם אם רצונו שאינו פושט צורה ולוכש צורה מצד שאין בו התהפכות זה אמת כי ההויה וההפסד אינם כי אם מצד הנגדיות • ואם רצונו לקיים שאינו הוה מהעדר מצד שאין בו נגדיות זרה המופת בטל בזה החמר השפל המשותף לארבע היסודות כי הנה הוא מקבל לנגדיים והודה עליו שאינו הוה ונפסד ורצונו

שאינו הוה מדבר ולא נפסד אל דבר כ"ש להיותו הוה מהעדר ונפסד ל העדר • ואמנם כפי אמונתנו שהוא הוה מהעדר הגמור אין זה המופת ל"ל צד הנגדיות עומד להכחיש אמונתנו • ואם תשתכל היטב יסתר שורש זה המופת ל"ל שכל מה שיש לו נגד בעצמו יש לו נגד בתנועה עד שנעמיד ההקש כי כל מה שאין לו נגד בתנועה אין לו נגד בעצמו מפני שחמר ההקש אינו נאות לצורת ההקש מפני שראוי להיות הנגדיות מאודית . מכל צד ופנה בכלל האכיות ואנחנו מצאנו הנגדיות בכלל האכיות אינה מאודית כגון נגדיות האש למים ואין תנועתם בתכלית הנגדיות • ומצאנו הנגדיות מאודית ואינה בכלל האכיות כגון יסור האש והארץ מפני שאכות אחת הכללם ותנועתם בתכלית הנגדיות • ראייה אחרת להם אמרו כי חמר המשותף לארבעה היסודות אינו הוה ולא נפסד • והמופת שחמר היסודות במעלה הראשונה • והאכיות במעלה השנית • והיסודות במעלה השלישית • ואמנם החמר והאכיות השלם מציאותם ביסודות ואין להם בעצמם מציאות ל"ל על החמר לכדו ועל הצורה לכדה והנה כל הוה ממנו יתהוה וכל נפסד אליו יפסד ובשללנו כלל הצורות עד הגיענו אל צורת היסודות ישאר החמר רקני מן הצורה ואם היה החמר הוה היה ראוי להיות לו צורה אחרת חוץ מן צורת היסודות שהיא אמתת ההווה שההווי לא יהיה רק בצורה ואנחנו הנחננו חמר בלי צורה א"כ אינו הוה ושרש ההקדמה הזאת עומד על ההקדמה האומרת כי הדבר לא יתהוה מלא דבר רק מדבר וא"כ הדבר ההווי ההוה בעצם הדבר ההוה מדבר לא יהיה כי אם בדבר נוסף על עצם הדבר ההוה שנשתנה מאכות לאכות והוא הצורה • אמנם כפי האמונתנו שהחמר נמצא מהעדר הגמור במוחלט לא יהיה שנוי מאיכות לאיכות ולא תהיה דרישה למציאות צורה נוספת בחמר ראשון חוץ מן צורת היסודות לאמת הויתו כי הוא עצמו נ"ל הוה מן ההעדר עם צורת היסודות • דרך אחרת להם בראותם שלא יתהוה דבר אלא מדבר ולא מכל אי זה דבר שיוזמן רק מדבר ידוע אמרו קל וחמר שלא ימצא מאין והטענה בצדם שהאין לכל הדברים ערך אחד יש לו והואיל והצורה עם החמר הרכבתם היא סבת המצא הנמצא ההוא והצורה מקימת החמר במהותו וכמציאותו והיא מצואה מאין איך יהיה משער הנמנע המצא החמר מאין שאם לא היה שום דבר נמצא מאין היה כדבריו אלא אחר שמצאנו קצת דברים יצאו מן האין אל היש הוא הדין לכלם :

פרק שביעי כל הראיות האלו שקדם זכרם המורות על קדמות העולם אשר בטלנו אותם כולן נלקחות מטבע המציאות אמנם ראיות אחרות לקחו מעצם השם להורות בקדמות העולם מפני שנראה שאם נודה בחדוש העולם מצד האמנת חדוש העולם יעלו הסרונות בעצם השם ואנחנו רוצים שיהיה אותו העצם שלם שאין למעלה ממנו במין

השלמות והוציאו ראיות אשר תשמע זכרם • אחת מהן אמרו כי הפועל אשר פעל פעולה אחר אשר לא פעל כבר קודם שיפעל היה פעל בכח ואחר שפעל יצא לפעל הנה כשהיה בכח ואחרי כן יצא לפעל יש לו שני • התשובה יציאת הדבר מן הכח אל הפעל יאמר על שלשה פנים על הדבר הנפעל שהיה בכח ויצא לפעל ועל הדבר שבו יצא הנפעל לפעל • ועל הפועל בו שהיה פועל בכח ושב פועל בפעל • ויש לעיין על הנפעל ועל הפעל העדר הפעל מהם מצד שני ענינים אם שיהיה העדר הפועל מן הפעל מצד חסרון או מצד מונע • וכן נמי על הנפעל מצד חסרון או מצד מונע • אמנם על הנפעל ועל הדבר שבו יתפעל הדבר הנפעל כשהיה בכח ואחרי כן שבו לפעל ישיגם השני • אמנם הפעל אם יהיה המנע הפעל ממנו מפני חסרון ענין או מצד מונע יהיה לו שני בעצמו • ואפשר שיהיה הפועל שלם בכל ענין אמנם יהיה המנע הפועל ממנו מצד הנפעל ואז לא יהיה בפועל יציאה מן הכח אל הפעל כי הפעל חמיד נאצל ממנו • והמשל בזה מצד הדברים הטבעיים אור השמש היה מאיר בכח ואחרי כן שב מאיר בפעל ואין בעצם השמש שני • אמנם המנע האור ממנו מפני מונע בדבר המקבל האור • וא"כ השם ית' שהוא שלם בעצמו אין לו שני בעצמו כשפעל אחר שלא פעל ואינו יציאה מן הכח אל הפעל ואין שני בעצמו • ואם יאמר אומר אמת המנע הפועל מן הנפעל באמרנו שהוא מצד חסרון או מצד מונע ראוי שלא יהיה שני בעצם הפועל השלם • אבל כשהיה הדבר נעדר לגמרי אי זו מניעה חתיה מצד הנפעל עד שלא יהיה שני אל הפועל • יש להשיב אין דרישתנו ועיוננו עתה בסבת המנע הפועל מן הפועל אלא בעצם המנע הפועל שאינו שני אל הפועל בין שתהיה הסבה מן הנפעל בין שתהיה הסבה חיצונית מן הנפעל • ואם יקשה אדם ויאמר אמת הדבר אמנם כמו שנתבאר סבת מניעת הפועל מן הפועל השלם בהיות הנפעל נמצא שהוא מצד חסרון או מצד מונע ראוי שתבקש סבת מניעת הפועל מן הפועל השלם אל הדבר הנעדר אחרי שזה הנמצא נמצא מהעדר הנמור וקודם המצאו היה השם ית' לבדו ואין לו שום חסרון ולא מונע אלא הוא פועל שלם וכח הפועל נאצל חמיד ממנו על ענין אחד וערך הדבר הנמצא מהעדר אצל אותו הפועל השלם בכל העתים כאחד בשוה למה בעת זולת עת מפני שאין שם דבר נמצא יושכל בו העדר הנאי או הסרת מונע • יש להשיב שוה נמשך לפי רצונו ית' ר"ל המשך העדרו קודם המצאו על פי רצונו ית' והמצאו אחרי ההעדר ג"כ על פי רצונו • ויש על זה קושיא גדולה והיא כי בהיותו רוצה אחר שלא היה רוצה ונשתנה רצונו האין זה שני בעצם הרצון והנה יפול השני בעצמו ית' • יש להשיב שהרצון לא ישתנה בעצמו אלא מפני המביאים והמונעים שהמביאים יחדשו הרצון והמונעים יעמדו כנגד הרצון מפני שכל רצון מחדש לא יתחדש אלא מפני תכלית אחת יוצאת חוץ מעצם הרצון וכגלגל אותה התכלית

יתחדש הרצון • אמנם כשלא יהיה אותו הרצון בגלל תכלית אחרת חוץ מעצם הרצון אין בעצם הרצון שנוי והנה רצון הנבדל אינו מפני תכלית יוצאת חוץ מעצם הרצון ואם כן רצונו אינו משתנה • אמנם יעלה מזה שנשיב למי שישאל מהמשך העדר זאת המציאות זמן אין תכלית לו ואחרי כן נתהווה על הוויו והעדרו כן רצה הנה כללנו העדרו והוויו תחת רצון אחד שמרצונו היה המשך העדר זאת המציאות דמות זמן אין תכלית לו ואחרי כן שתצא לידי פעל • וכמו שאין מפני שנוי הידועים שנוי בדעתו ית' כן אין מפני שנוי הרצויים שנוי בעצם הרצון שהידועים נמשכים לידעתו והרצויים לרצונו ולפי זאת הכונה תבטל השאלה בהיות הפועל שלם והדבר הנעדר ערך אחד אצל הפועל בכל העתים כאחד בשוה למה פעל עתה ולא פעל בעת אחרת מפני שתכלית תשובתנו כך רצה וכך הסכימה חכמתו :

פרק שמיני אחרי שבארנו כל הדרכים הנלקחים מטבע המציאות להורות בקדמות העולם ובטלנו קצתם והורינו על אפשרות קצתם יש לנו עוד לומר שאין ראוי לקחת מהנחת מציאות הדבר התחלת איכות מציאותו • ומהדברים הטבעיים המתהווים אצלנו יש לנו להעמיד שלפי הנחת מציאותו ולפי התחלת איכות היותו אדם שלא הורגל בהתחלת איכות היותו על כל פנים מטבעו הנה המיושב היה מביא ראיות לסתור כלל אוחו הספור עד שכמעט יהיה תופשו משער הנמנע • אנחנו נביא משל שאלו ראה אדם אחד עוף אחד ולא ידע שהעוף איך מתהווה וממה מתהווה וספר לו אדם איכות היותו שבתוך הגוף יולד חלמון בשעור קטן אמור כמו חרדל ויש לו גידים ומושך מאותם הגידים ומתגדל עד שתגמר הביצה בשלש מחיצות חלמון וחלבון והקרום ואחרי כן ייבשו הגידים והקרום הוא לח ובעת צאתו מתקרש כמו שאתה רואה ואחרי כן כשיצויר העוף עליו בזמן משוער בחמימות משוערת יצאו מטפת החלבון שבתוך החלמון שני גידים נגד הקרום ובהם יזון עד שיצויר העוף בתוך הביצה ובהיותו כך סתום תבוא לו נשימה וימלא הנוצה אלו הראה אדם לו שזה העוף מתהווה מזו הביצה היה מתחיל לסתור ספור זאת ההגדה מטבעו הנח המיושב והיה מביא ראיות שזה החי אשר לא יוכל לעמד בלתי נשימת האויר שעה אחת איך יעמוד חי בתוך הקרום הסתום ובהיותו כך סתום איך יבאו לו החיים ואיך יתהווה מזה החלמון שכלו צורה אחרת כמו מים ממנו עצם וממנו בשר וממנו נוצה אי זה מצויר צוירו בתוך הקרום הסתום כל זה הספור יחל להכחיש מטבעו הנח המיושב כדמורז זה נראים כלל המופתים הנלקחים מטבע המציאות לדעת מהנחת טבעו הנח המיושב התחלת מציאותו ולזה יאמר איפה היית ביסדי ארץ • ומה שיביא מהשם להורות שהעולם קדמון מפני שאם יאמינו שהעולם מחודש יעלו חסרונות בעצם השם וההיה תשובתנו כי אין דמיון בין עצמו לעצמו ואין פעליו דומים לפעליו וכשם שעצמו נבדל מעצמו כן פעליו נבדלים

מפעלינו אין ביניהם דמיון בשום פנים ואיך נשוה פעליו לפעלינו עד שיהחויב לו מצדם חלילה לו ופעלינו כלם כנגיעה בין באמצעי בין בלי אמצעי ופעלי הנכדל בלי נגיעה ואיך יהיה להם ערך אחד ויחס אחד אמנם שם הפעלה יאמר על שניהם בשתוף השם לכד *

פרק השיעי אחרי כלל זאת ההכרעה בענין קדמות העולם יש לנו לעיין לפי צד כחינת הקדמות על דרך השלמה על אי זה צד העלה לנו מציאות האלוה ואיך יכון סדר כל המציאות שיהיה סדר מושכל ונאמן המציאות בלי סתירה כבר ידעת דעת מאמיני הקדמות לדעת מציאות האל ית' מצד תנועת הגלגל מפני שכל מתנועע יצטרך ל מניע ואי אפשר ללכת אל לא הכלית ומדרך הכרח יש לעמוד אצל מניע אחד ראשון הוא האלוה וידוע שכל תנועת העתקה שהיא מקימת בעצם המתנועע היא בחלקת לג' חלקים טבעית רצונית והכרחית וצד ההכרח אין דרך לתנועת השמים מפני שצד ההכרח מורה שהתנועה מחודשת ומאמין הקדמות לא כן ידמה * ועוד שההכרח יהיה על צד דחיקה ומשיכה וזאת ההנעה תהיה גשמית וכהניע הגשם גשם אחר יתנועע גם הוא ואנחנו רוצים מניע בלתי מתנועע וזה יחייב שיהיה בלתי גשם לפי דעתם * ואם יהיה המניע בלתי גשם אין התנועה הכרחית * ואי אפשר היורה תנועתו טבעית מפני שכל טבע יש לו התחלה והיא המנועת הדבר עד שיגיע לאותה ההתחלה וכהניע לאותה ההתחלה תפסק ותנועת הגלגל אינה נפסקת וזה מראה שאין תנועתו טבעית * ועוד שתנועה טבעית תאמר בתנועה הישרה מפני שתנועה הישרה יש לה נגד ותנועה הסבוכיה אין לה נגד ולזה לא תהיה התנועה הסבוכית מפני טבע התחלה טבעית * ואם הדבר המנוע לא יתנועע מפני הכרח או מפני טבע צריך להיות המתנועע ממנו מפני רצון והרצון לא יהיה כי אם לבעל נפש וכבר ידענו שבעל נפש יתנועע מפני הרגש או דמיון או ציור וכל המתנועע מפני דמיון או הרגש המניע הוא גוף ויעמד המתנועע אחר שישיג המבקש וידוע שמניע הגלגל אינו גוף מפני שאין הפסק לתנועת הגלגל וג"כ אינו מחליף את מקומו בתנועתו הסבוכית כי מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע נמצא שתנועתו בציור והציור הוא בשכל והשכל יצייר המצוייר ומפני חשק המצייר במצוייר יתנועע הגלגל שהגלגל יש לו ענינים נוספים והם כדירותו ונפשו ושכלו הרי הם שלשה ענינים בעצם והנה הוא מורכב מחמר וצורה וכבר ידעת הקדמה האומרת כי כל מורכב הוא אפשר המציאה וידעת הכרעת אבן רשד בדברי ארסטו שבמאמר אחד אומר שכל גוף מורכב מחמר וצורה ואם כן הוא אפשר המציאה מפני שמציאותו במציאות שני חלקיו וכולל ג"כ גוף השמים * ואומר בן רשד שאם כן הוא אפשר המציאות בעצמו מצד הרכבתו * וכן סינא השלים בזה אע"פ שנטה לסברה אחרת בצד החיוב שאמר שהחיוב הוא לשני פנים מחויב בבחינת עצמו ומחויב בכחינת סבתו * ודבריו גלויי

הסתירה עם התכונות • סוף דבר בן רשד עמד בזה שאם הוא מורכב
הוא אפשר ואם הוא אפשר אי אפשר בעת מן העתים שלא יצא
פועל וכבר בטלה הכונה בקדמות העולם אשר ירצה ארסטו על פי הסדר
אשר לקח ממנו מציאות האלוה כי על פי אותו הסדר אשר יחייב היות
הגלגלים חיים הנה הוא מודה היות הגלגל מורכב מחמר וצורה ואם הוא
מורכב הנו אפשר כדעת בן רשד • ואם הוא אפשר ראוי לו ההעדר ואם
ראוי לו ההעדר הנהו צריך לפועל אשר המציאו מהעדר כי כל נפסד
הוה ואם הוא צריך לפועל כאשר קבל כח הפעלה ממנו בלי נגיעה כך
קבל כח התנועה בלי נגיעה אחרי שאותו העצם אינו גוף ולא כח בגוף
והנהו יניע ולא יתנועע ואם כן בטל ההכרח אשר יבוא להאמין שהגלגלים
חיים לפי הנחת קדמות העולם בהודאתו שהגלגל מורכב מחמר וצורה
מהקדמה האומרת כי כל גוף מורכב מחמר וצורה • ואל יקשה בעיניך
זה בהאמיננו כי הוא מניע ולא יתנועע עם שלא יהיה המתנועע בעל
רצון כי הנה בן רשד ברצותו צד החיוב גזר אומר שהגלגל אינו מורכב
מחמר וצורה פן ילכד ברשת האפשר ואם כן הוא מאמין שאינם חיים
וכבר באר שיש כאן דרך לבאר מציאות המנוענע הראשון זולתי דרך
ארסטו • וממה שנתבאר כי המנוענע לגופי השמים הוא צורה נוספת על
הגוף יראה כי הם מהנפשים בהכרח • ואם אינם חיים אין תנועתם
רצונית ועם כל זה האמין בן רשד כי מניעם לא יתנועע בהנעו אותם •
ואמנם הבאת דבריו להעזר ממנו זהו שאיך עצר כח להאמין עם היות
תנועת השמים בלתי רצונית שמניעם לא יתנועע ואמנם זה כמי שינום
מפי הארי ופגעו הדוב מפני שכלל תנועות ההעתיקה הן על ג' תכונות
רצונית טבעית והכרחית • והטבע והרצון יורו שיש להם התחלה בעצם
המתנועע בה יתנועע ואם כן הוא מורכב והוא ירצה פשיטות גבירה
ולא נשאר אלא חלק ההכרח וצד ההכרח יורה שהוא בכוח
מכון חדשו ויחדו בתנועה על אי זה פנים שרצה ואמנם בהתנצלותו לפי
זאת הפנה להאמין שהגלגל נצחי ושלל ממנו ההרכבה ברצותו צד הקדמות
זה לא יושלם לו לעולם כי כל אלו הטענות הם כדי להחזיק הטענה
בלבד וכבר יבואוך ענינים בקצת פרקי זה המאמר שמהם יתבארו כלל או
הענינים • ועל פי חיוב אלו הטענות הנה בהאמינו גם כן שהוא גוף יתחייב
שיהיה לכחו חקר והכלית • ובהאמינו שיהיה בעל נפש נפשו תתנועע במקרה
ועל כל פנים הנוח בהכרח ויותר גדול מזה כוכבי הגלגל שהם מתנועעים
תנועה חלקית והיא חלק ממה שבמקרה • ובהיות הגלגל מתנועע תנועה תדורה
נמצא שהמניע החצוני הועיל לזה המתנועע שיתנועע תמיד והוא בעצמו אפשר
התכלית ובוה מסכים מאמר ארסטו שהגלגל קבל התנועה מצורה זולתי
היולאנית נראה שהוא בעצמו אפשר ואם כן על כל פנים אי אפשר
שיעלה כדעת משכיל שאפשר המציאות בעצמו והמחויב המציאות לעצמו
שיהיו שניהם שוי המציאה ולא יקדם אחד לאחר •